

New 2024-02-21

پوخته‌ی رینووس و خابهندی

Kurdish Orthography:
A Short Introduction

ئاماده‌کردن:

دیاکو هاشمی

رینوینی زمان له وه‌رگیان

له‌سه‌ر بنه‌مای بریاره‌کانی ئه‌کادیمیای کوردی،
کورد ئایتیگرووپ، زانسته‌په‌روه‌رانی کورد، چاوگ و
فه‌رمانگه‌ی ئایتیی کوردستان و
به‌راورد له‌گه‌ڵ زمانه‌کانی تر

وه‌شانی یه‌که‌م:

۲۰۲۱/۰۹/۲۵

وه‌شانی دووه‌م:

۲۰۲۴/۰۲/۲۱

پیشک‌ه‌شه به‌ مامۆستایان، خویندکاران،
فی‌رخ‌وازان و رازه‌کارانی زمانی کوردی

پیشہ کی

رینووس واتہ یاسا و ریسای چۆنیہ تیی نووسینی وشہ و کار لہ دۆخی جۆربہ جۆری و ہک تاک، لیکدراو، دارپژراو، چاوگ و گہردان. رینووس ہہروہا لہ شیوہی بہ کارہینانی نامراز و گیرہک دەدویت.

زمان بہردہوام لہ گۆراندایہ و ئەم گۆرانانہش زیاتر لہ پرووی تہکنۆلوژیا و ئایتییہوہ پروو دەدەن. زمان دەبیٹ لہ گەل ئایتیدا بگونجینریت و دەبیٹ بۆ کاری بنکہ دراوہیی و دیجیتال ئامادہ بکریٹ.

رینووس بابہ تیکی زمانہوانی یان ریزمانیی رەبەق نییہ، تا خال بە خال بہو پیوہرانہ ریک بخریت، بە لکوو بەشیکی ہەرہ زۆری، ریککەوتنہ. بەشیکی لہ کۆنہوہ سەرچاوەی گرتووە و بەشیکی نوییہ. زمان بہردہوام گۆرانکاریی بہ سەردا دیت، ہەر بۆیہ دەبیٹ ہول بەدین رینووسە کەمان لہ گەل ئەو گۆرانکارییانہدا بگونجینن. جاران بہ دەست دەنووسرا، گرنگ نەبوو بۆشایی نیوان پیتەکان و نیشانەکان کەم یان زۆر بن، کەسیش بیر لہ نەدە کردہوہ، بەلام ئیستا دانان یان دانەنانی بۆشاییہک کار دەکاتہ سەر زۆر شت.

مالپەرہکانی دنیا بہ کرتہیہک لہ زمانیکہوہ وەردەگیڤدرینہوہ سەر زمانیکی تر. بہ کرتہیہک دەق و دەنگ بۆ یەکتەر دەگۆڤدرین. بہ کرتہیہک دەقیکی دوورودریژت بہ دەنگ بۆ دەخوینریتہوہ. ہەموو ئەمانہ پیویستیان بہ رینووسیکی یەکدەست و بنہمایەکە کە بہوردی بیر لہ کرابیتہوہ. دەبیٹ بیر لہوہ بکریتہوہ کە زمانہکە لہ داہاتوودا بتوانیت بۆ زۆر پرۆژہی ئایتی بہکار بہینریت. زمان بہ خۆگونجاندن لہ گەل ئایتی زیاتر دەتوانیت گەشہ بستینیت. دەبیٹ پرس بہ شارەزایانی بواری ئایتی بکریٹ و رای ئەوان لہ بەرچاو بگریٹ.

رینووس لہ ہەموو زمانیکدا کیشہی ہەیہ و ہیچ زمانیکی دنیا نییہ کە رینووسەکە ی مشتومری لہ سەر نەبیٹ. ئەوہی زیاتر کۆمپیوتەر بہکار بہینیت باشتر دەزانیت کە رینووس چەندە وردبینی دەویت. گرنگ ئەوہیہ بۆ یەکلاییکردنہوہی رینووس ئاگاداری ئایتی و کوردی بین و ہەمیشہ ئەوہ لہ بەرچاو بگرین.

سوپاس:

زۆر سوپاس بۆ پروفیسۆر وریا عومەر ئەمین و مامۆستا فہمی کاکہیی، بۆ راویژکارییہ بہ سوودەکانیان.

زۆر سوپاس بۆ پروفیسۆر جەعفەر شیخولئیسلامی بۆ پیدایچونہوہی دەقەکە.

ئەلفبى

ئ - ا - ب - پ - ت - ج - چ - ح - خ - د - ر - ر - ز - ژ - س - ش - ع - غ - ف - ف - ق - ك - گ - ل - ل - م - ن - ه - ه - و - و - و - ي - ي - ئ .

پروونکردنەوہ:

پیتەکان: ۳۴ پیت.

بزوینەکان: ۸ دەنگ، ۷ پیت + ۱ بزۆکە (ا) كە پیتی بۆ دانەنراوہ.
دوو پیتی (و، ی) ھەم ئەركی بزۆین و ھەمیش ئەركی نەبزۆین دەگێرن.

لە زمانی کوردیدا، وشەى لیکدراو، لە پلەى یەكەمدا، بەبى ھىچ ناوبەندىك پىكەوہ دەلكیترىت. ئەگەر نەكرا، ئەو كاتە ناوبەند بەكار دەھىتىن. ھەرودھا، لە ھەموو زمانەكانى دنیادا چونكە وشەى (Alphabet) پىكەوہ لكیتراوہ، ئىمەش ھەر دەنووسىن: (ئەلفبى)، نەك "ئەلفوبى" یان "ئەلف بى".

ھەمزە (ئ):

لەم دۆخانەدا ھەمزە دەسپىنەوہ:

خۆراوا، پۆژاوا، مالاواى

(نەك: خۆرئاوا، پۆژئاوا، مالاواى)

پروونکردنەوہ:

ھەمزە (ئ) لە سەرەتای وشەى بزۆینداردا دەنووسرىت، وەك (ئاو). لە ناوہپاستى دوو بزۆیندا دەنووسرىت، وەك: (دەرزىئاژن)، بەلام لە وشەى لىكدراوى وەك ئەمانەدا دەىقرتینىن چونكە ھىچ لە واتاكە ناگۆرىت:

گول + ئاو = گولاو (نەك: گولئاو)

خۆر + ئاو = خۆراوا (نەك: خۆرئاوا)

گۆشتاو، گولاو، ماستاو، پۆژاوا، مالاواى.

نەك: گۆشتئاو، گولئاو، ماستئاو، پۆژئاو، مالاواى.

ئاوارته (ريزپهر، له ياسابه دهر):

له هه نديک وشه دا نا کریت هه مزه بېرین، چونکه واتاکه ی تیک ده چیت. نمونه:

۱. لیوئال

نا کریت هه مزه له وشه ی (لیوئال) دا بقرتینین، چونکه قورساییی بزوینه که ده که ویتته سه ر "ئ" و "ا" و به بی هه مزه واتاکه تیک ده چیت، وهک ئه وهیه بلیی (لی وال)، که ئه ویش هه له یه.

۲. قورئان:

هه روه ها نا کریت هه مزه له وشه ی (قورئان) دا بسرینه وه، چونکه واتاکه ی تیک ده چیت.

هه مزه له کو تاییدا (ئ/ء)

زۆر به ی پیته کان شیوازی ده ستپیک و کو تاییان جیاوازن وهک: (ی/ئ: یاری). هه مزه ه به هه مان شیوه ده ستپیک و کو تاییی هه یه: (ئ/ء). هه مزه له راستیدا نیشانه یه که تایبته به زمانی عه ره بی. له کاتی پیوستدا به کاری ده هینین، هه ر وهک له سه ره وه باس کرا، هه تا بکریت ده یقرتینین. جاری وایه کو تایییه که شی له شیعریکی کلاسیکی کوردیدا به کار هیتراره، ناچارین هه ر به و شیوه یه به کاری بهینین:

ئه وو وه ل و ئاخری دونیا وه کوو ده ندان و له بت

تاجیری پرووی جیهان لوئو و مه رجانی نییه

سالم

که ئه مری فه رموو ئه و شاهه به (اقرأ)

ئه گه ر فه رمانی قه تله کی ده ئی (نهء)!

قه سه ی مایه ی خرۆشی (نشأتین) ه

دوو عالهم نه شه جو شا، له بیه (منشاء)

مه حوی

پیتی (ر):

(ر) له سهرهتا، ناوهراست و كۆتايي وشهدا وهك خۆي دهنوسریت:

راز، گرگان، گر

روونکردنهوه:

۱. (ر) و (ر) دوو فونیمی جياوازن و له سیسته می یونیکۆدا دوو کۆدی جياوازيان ههیه.
۲. له تهخته کليلی کوردیدا دوگمه ی جياوازيان ههیه. سهیر دهبيت به دوگمه ی (ر) ی ساده بینوسین به لام به (ر) ی گر بیخوینینهوه. ههر بۆیه دهنگی گری (ر) له سهرهتا و ناوهراست و كۆتاييشدا دهنوسین.

پیتی (ک):

(ک) به بی نیشانه دهنوسریت:

خاک، چهک، پاک

(تهک: خاک، چهک، پاک)

روونکردنهوه:

ههبوونی دوو شیوهپیت (ک و ک) بۆ یهك دهنگ (K)، باش نییه. ههر بۆیه باشتهر یهك بژاره بمینیتتهوه.

كورد ههر له كۆنهوه له سهرهتای وشه و ناوهراستی وشهدا (ك) ی به بی نیشانه بهكار هیتاوه. وهك:

سهرهتا: كار

ناوهراست: لیکۆله.

له كۆتايیدا ههر دوو جۆرهكه ی بهكار هیتاوه: چاك، چاك.

كهوا بیت باشتهر وا بوو بۆ یهكدهستکردن، بریار بدریت كه (ك) ههرگیز بهكار نههینریت. ههر له بهر ئهوه، (كوردئایتیگرووپ) كه تهخته کليل و فونتی یونیکۆدی کوردیان دروست کرد، بریاریان دا تهنها (ك) له تهخته کليلدا بهیئنهوه.

دواتر ئه بریاره، له لایه ن ئهكادیمیای کوردی و فرمانگه ی ئاییتی کوردستانیشهوه پالپشتی لی کرا.

هەلبەت نووسینی ئەمە بە کۆمپیوتەر و بە شیوەی دیجیتالی زیاتر پێوەندی بە جۆری فونت و دوگمە ی تەختە کلیلەو هەیه.

گرنگی شە کاتیک بە دەست دەنووسین هەرگیز (ك) بەکار نەهینین و پاساویشی بۆ نەهینینەو هە گوايه ئەمەیان کوردییە و ئەوی تر ناکوردییە، ئەمەیان جوانیی تیدا یە بۆ نووسین و ئەوی دیکە تیدا نییە، هەمووی راھاتنیکى سادەیه، پاش ماوہیەک نووسینی (ک) لە کۆتاییدا پێی رادین: (پاک)

پەيامیک بۆ مامۆستایانی ناو پۆل کە جاروبار بە دەست دەنووسن:
تکایە لە جیاتیی (ك) ی نیشانەدار، (ک) ی سادە ی بینیشانە، فییری خویندکارەکان بکەن.

۵

نەبزویینی (و)، بزویینی کورتی (و) و بزویینی درێژی (وو):

کۆتایی	ناوہ پاست	سەرہتا	
پاو	شەوبۆ	ون	(و w) نەبزویین:
-	کورد	ئومید	(و u) بزویینی کورت:
توو	کەرکووک	ئووبا	(وو û) بزویینی درێژ:

نموونە ی زۆرتر:

۱. (و w) نەبزویین: وانە، کەویار، ناو
۲. (و u) بزویینی کورت: ئوستاد، خول، کون.
۳. (وو û) بزویینی درێژ: نووسین، سوور، چوو.

(وو) هەمیشە لە کۆتایی وشەدا پاش نەبزویین درێژە (وو):

• وەکوو، چوو، موو

(نەک: وەکو، چو، مو)

تیبینی:

دەنگی درێژی (وو) هەر لە کۆنەوہ برپاری لەسەر دراوہ کە بە (وو) بنوسریت. ئیستاکەش زمانەوانانی گەرە و پرۆفیسۆرانی خاوەنرا و هەر وەها ئەکادیمیاش هەر سوورن لەسەر بەکارهینانی (وو) کاتیک کە دەنگە کە درێژە.

دهنگى دريژى (ى آ):

ئىسلام	ئىبراهيم	ئىنجا	له سهرتا نانووسريت، مهگەر همزه (ئى) له گه لدا بيت:
ماسيگر	په رينه وه	فرين	له ناوه راست
قه يسه رى	كوردى	په تى	له كوٽايى، ١
لاديى	په مه يى	ئاسايى	له كوٽايى، ٢

بزوين (ى آ):

له سهرتا:

له سهرتادا نايهت، ئه گهريش بيت دهبيت له پيشدا همزه بنوسين، وهك:
ئىسلام، ئىبراهيم، ئىنجا.

له ناوه راست:

سيروان، شير، كورديزان.

له كوٽايى:

١. له كوٽاييدا كاتيك پيش له (ى آ) دهنگى نه بزوين بيت:
مهستى، بى، سى، مه حوى، نالى، كوردى، چلى.

٢. له كوٽاييدا كاتيك پيش له (ى آ) دهنگى بزوين (ا، ه، و، ، ي، ئ) بيت:
ئاسايى، په مه يى، شنويى، هيشوويى، لاديى، سيبى.

نه بزوين (ى ي):

هر كاتيك دهنگى (ى) له گه ل بزوينيدا بيت ئه وه خوى دهبيتته نه بزوين:

له سهرتا:

ياد، يه كشه ممه، يو نجه.

له ناوه راست:

شايان، په يمان، كويه، كورديبه كان، سنيهك

له كوٽايى:

له كوٽاييدا چ وهك به شيك له وشهكه، چ وهك جيناوى لكاوى تاك:
ئاي، مه ي، خوى، كووى.

ئامرازی دانه پال (ی):

وشه	ئامرازی دانه پال	وشه	گرې ناوی/هاوه ئناوی
كورد	ی	سنه	كوردی سنه
كوردی	ی	سنه	كوردیی سنه
سنه یی	ی	كوردپه روه ر	سنه ییی كوردپه روه ر

پروونکردنه وه:

ئامرازی دانه پالی (ی)، ئەرکیکی مۆرفۆلۆژییانه ی ههیه. وهک پیتیک یان وشه یهک هه ژماری بوونی بۆ ده کریت. فۆنیمیکه بوونی پیویسته. بۆ نمونه گرې ناوی یان هاوه ئناوی دروست دهکات. هه ر بۆیه، هه رگیز نابیت بقرتینریت.

(ی) ناوبه ند به کار ده هیئریت، بۆ ئەوه ی دوو بزوین پیکه وه نه نووسین:

بزوین	ناوبه ند	بزوین	نی
ه	ی	نییه	نی
ه	ی	چییه	چی
ه	ی	كوردییه	كوردی
هکان	ی	شنۆیییه کان	شنۆیی
هکان	ی	خۆجیییییه کان	خۆجیییی

پروونکردنه وه:

نابیت دوو بزوین به دوا ی به کتردا بنووسرین. ئەگه ر کهوتنه پال یه کتره وه، ئەو کاته ناوبه ندی "ی" ده خه یه نه یوانیان:

بزوین + ناوبه ندی ی + بزوین

كوردییه کان

(ی) (نیسبەت):

(ی) (ی) نیسبەت، ئە کاتی (درانه پال) دا، بە یهک (ی) دەنووسریت. سێ دۆخی ههیه:

۱. ئەگەر وشەکه بە نه بزوین کۆتایی هاتبیت:

ههولیر + ی = ههولیری

ههروهها:

کرماشانی، چه مچه مائی، که رکوکی، مه هابادی

۲. ئەگەر وشەکه بە بزوین کۆتایی هاتبیت، ناوبه ندی "ی" دهخهینه نیوانیانهوه:

شنۆیی، پاوهیی، سه رگه ئوویی، میراوایی

۳. ئەگەر وشەکه بە (ی) کۆتایی پی هاتبیت، هیچی پی زیاد ناکهین:

سلیمانی: ئاسۆ سلیمانی لهوئ دانیشتوووه.

ئامیدی: ئاسۆ ئامیدی لهوئ دانیشتوووه.

۳. ناوی نیسبەت، ئە کوردیدا وا دروست دهبیت:

(ناوی شوین + ی)، وهک:

که رکوک + ی = که رکوکی.

له ژیر کاریگه ریی زمانی عه ره بیدا، زۆر ناو به شیوازی عه ره بی هاتوونه ته ناو زمانی

کوردییه وه و به کار دههینرین و وا جئ که وتوون که لابردنیشیان نه ئاوه:

ئه مریکی: کوردییه که ی: (ئه مریکا + یی = ئه مریکایی).

ئه فریقی: کوردییه که ی: (ئه فریقا + یی = ئه فریقایی، ئافریقایی، ئافریقایی).

فه ره نسی: کوردییه که ی: (فه ره نسا + یی = فه ره نسایی).

ناوی هه ندیک نه ته وه هه ن که فۆنیمی "ی" وه رناگرن:

کورد، ئه فغان، فارس، عه ره ب، تورک، تاجیک.

هه ندیک نه ته وه ش هه ن، هه ر به ناوی ولاته که یان نیسبەت ده درین: سویدی، چینی، ژاپۆنی.

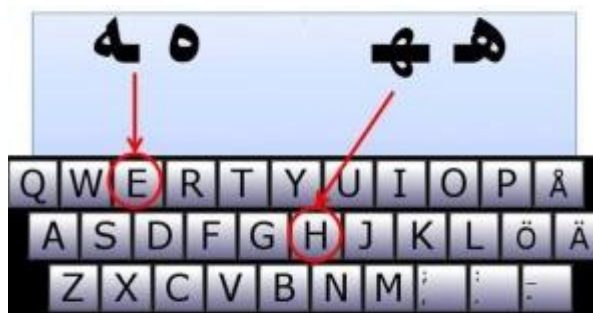
بۆ دیاریکردنی دۆخی (هاوولاتییتی)، ئه وه ئاماژه به (ولات) ده کریت و (ی) زیاد ده کریت:

عه ره بستانی، عیراقی، چینی، سویدی، ئیرانی، ئه فغانستانی.

(ه) له کۆتایی وشه دا:

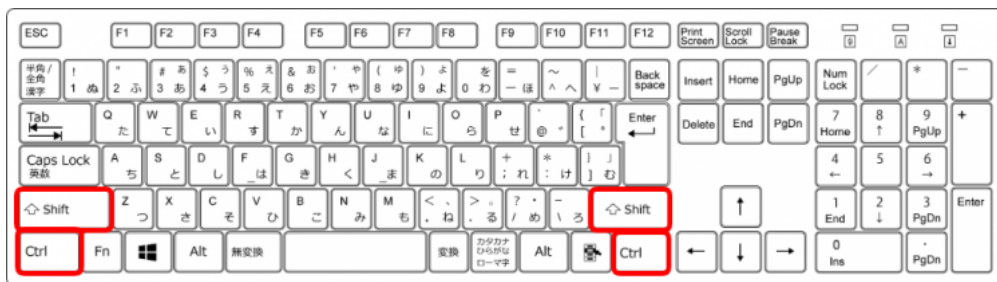
نابیت (ه) له گهڵ بزوینی (ه) دا تیکهڵ بکریت، به تایبەت له کۆتایی وشه دا:
 ماه (نهک: ماه)، مهه (نهک: مهه) بهه بهه (نهک: به به).

شهوقی مهه و رووی دلبر که وتونه ته جه دهل دیسان
 "سالم"

روونکردنه وه:

بۆ نووسینی (ه) یان درێژکردنه وهی پیته لکاویک، ئەو ههنگاوانه ی خواره وه
 جیبه جی دهکه یین:

ه : (M) + SHIFT + (H)

چۆن پیتیکی کوردی به م شیوه یه درێژ بکه ینه وه:

کوردستان

له پیشدا ئەو پیتیه که دهته ویت درێژی بکه یته وه بنووسه، پاشان:

ه : (M) + SHIFT

دوودهنگه (دیفټونگ):

زمانه وانان رایان جیاوازه له سهر ئه وهی که ئاخو دوودهنگه یان دیفټونگ له زمانی کوردیدا هیه یان نه، به لام زوربه یان له سهر ئه و رایه ن که له زمانی کوردیدا دوودهنگه نییه.

به لام ئیمه لیږدها به مه بهستی رینووس باسی دهکین که ئه گهر وشه یهک هات و دوودهنگی وهک (وی، وی)، تیدا بوو، پیویست ناکات به یهک پیت بنووسرین، به لکوو پیکه وه به دوا یه کتر دهنووسرین.

هم له کوردیی ناوه راسه و هم له کوردیی خواروودا، پیویست به پیتی جیاواز ناکات. هر به دوو پیت دهنووسریت:
له کوردیی ناوه راسه:

شوین، خوین، جوین، نوین، گوئ، توئ.

له کوردیی خواروو (که لهوړی، له کی، فه یلی):

خوین (خوین)، بیستوین (بیستوون)، چوی (چون)، دویت

(کچ)، سویر (سوور، شایی)، دویر (دوور)، ژویر (ژوور)،

نویسه ر (نوسه ر).

هه له یه کی گه وره:

هه ندیک که س بو نووسینی دهنگی کی کوردیی خواروو که لک له "ئ" وهرده گرن و هاوکات له دوا ی بزوینی تریشدا دهنووسن. وهک:

دهئ - deê، خوهئ - xweê، بهئ - beê، نهئ - neê، خوهیان -

.xweêan

ئمه هه له یه کی گه وره یه. دژ به رینووسی کوردییه و هیچ کاتیک دوو بزوین نابیت پیکه وه بین. له راستیدا ئه و دهنکه ئه وهنده نزیکه له "ی"، هر پیویست به "ئ" ناکات و دهکریت بهم جوړه بنووسرین:

خوهی - xwey، بهی - bey، نهی - ney، خوهیان - xweyan.

پیتی "ت"

له هه‌ندیک وشه‌دا که پیتی (ت) به‌شیک له وشه‌که‌یه، نابیت "ت" بقرتیریت:
 ماست، دهست (نهک: ماس، دهس). هه‌روه‌ها:

دهسته‌سر، دهستاودهست، ماستاوچی

(نهک: دهسه‌سر، دهساودهس، ماستاوچی)

به‌پیی کۆمه‌له‌ی (۳) ی جیناوی لکاو:

رانه‌بردووی تیپه‌ر و تیینه‌په‌ر	ین / ن / ن	م / یت / ات، یت
---------------------------------	------------	-----------------

بۆ نموونه له‌م دۆخانه‌دا نابیت "ت" له‌بیر بکریت:
 ده‌نووسیت (نهک: ده‌نووسی)، ده‌نووسیت (نهک: ده‌نووسی).
 ده‌کریت (نهک: ده‌کرێ)، ده‌کریت (نهک: ده‌کرێ).
 ده‌خۆیت (نهک: ده‌خۆی)، ده‌خوات (نهک: ده‌خوا).

جیناوی نیشانه‌ی وه‌ک (ئه‌م، ئه‌و، ئه‌ف)

ئه‌گه‌ر جیناوی نیشانه، ئاماژه به‌ کات (پۆژ، شه‌و، سال) بکات، پیکه‌وه ده‌نوسرین، وه‌ک:
 ئه‌مپۆ، ئه‌مشه‌و، ئه‌مسال، ئه‌مجار

ئه‌مجار سه‌خته‌ره‌ن زامم جه‌ جاران
 چل مدۆ دایم چون گه‌سته‌ی ماران
 مه‌وله‌وی

ئیمشه‌و هه‌م دیسان ده‌روون پرخه‌مه‌ن
 ئه‌ساسه‌ی ماته‌م جه‌ لامان جه‌مه‌ن
 مه‌وله‌وی

به‌لام ئه‌گه‌ر پاش کاته‌که پاشبه‌ندی (ه، ی) بنووسریت ئه‌وه جیناوه‌که جیا ده‌بیته‌وه:

ئەم جارە (نەك ئەمجارە)

دروست:

نەمردم من ئەگەر ئەم جارە بى تۆ
نەچم شەرت بى ھەتا ئەم خوارە بى تۆ
نالى

ھەئە:

نەمردم من ئەگەر ئەمجارە بى تۆ
نەچم شەرت بى ھەتا ئەمخوارە بى تۆ

دروست:

ئەم پوژى سالى تازەيە نەورۆزە ھاتەوہ
جەژنىكى كۆنى كوردە بەخۆشى و بەھاتەوہ
پيرەميرد

ھەئە:

ئەمپوژى سالى تازەيە نەورۆزە ھاتەوہ
جەژنىكى كۆنى كوردە بەخۆشى و بەھاتەوہ

۱۳

وشەى ئىكدرائو

وشەى ئىكدرائو يان بەبى ناوبەند، يان بە يارمەتیی ناوبەند پیکەوہ دەلکین:

۱. بەبى ناوبەند:

رەشمال: (نەك: رەشمال، رەش مال)

سەھۆلفرۆش: (نەك: سەھۆلفرۆش، سەھۆل فرۆش)

۲. بە يارمەتیی يەكیک ئەم ناوبەندانە (ە، بە، و، ەو، او):

گولەگەنم (نەك: گولەگەنم)

جیبەجى (نەك: جى بە جى، جى بەجى)

هاتوچۆ (نهك: هاتوچۆ، هات و چۆ)

شاره و شار (نهك: شاره و شار، شاره و شار)

پشتا و پشت (نهك: پشتا و پشت)

۳. وشه ی دووپاتبوو

وشه ی دووپاتبوو (هاوه لکار):

ئەگەر هاوه لکار بن و باسی کاری رسته که بکهن که چۆن کاره که کراوه، ئەوه به جیا دهنوسرین. وهک:

مندالە که کاغه زه که ی **کون کون** کرده وه.

دیواره که ی **گرنج گرنج** کرده وه.

هیرو سوور سوور دهیزانی ئەوه نابیت.

تیر تیر ئاوی خوارده وه.

ئەو **ویل ویل** دەسووراپیه وه.

باخه وانه که **هیشوو هیشوو** تریی ده که نده وه.

له سه ر گه لاکه **دلۆپ دلۆپ** ئاوانگ ده بینم.

وشه ی دووپاتبوو (هاوه لئاو):

ئەگەر هاوه لئاو بن و وه سفی ناوی رسته که بکهن، ئەوه پیکه وه دهنوسرین، چونکه هاوه لئاوی لیکدراو هه میشه پیکه وه دهنوسرین (بالابه رن، چاوجوان، ملدریژ، تیکسمراو):

کاغه زیکی کونکون

کراسی میلیمیل

دیواری گرنج گرنج

پلنگی پلپل

شووشه یه کی کرکر (کیرکیر).

۴. ئامرازی دانه پائی "ی" و ئامرازی لیکده ری "ه":

ئەم دوو ئامرازه تایبه تن له زمانی کوردیدا، وا ده کهن که بتوانین پیکهاته ی دوو وشه یان چه ند وشه به دوو جوور بنوسین:

شانەى دەمارى = دەمارەشانە (باقت عصبى).
دەمارەشانە.

ناوەندەدمار، ھەستەدمار. جوولەدمار، لاکیشەمۆخ، ھەستەئەندام.
دەتوانیت لە دوو وشە زیاتر بن:
کوئەندامى دەمارى ناوەندى =
(دستگاہ عصبى مرکزی - جهاز عصبى مرکزی - central nervous system)
ناوەندە دەمارە کوئەندام.

کاتیک لە دوو وشە زیاتر بن، ئەگەر پیکەوہ بنووسرین دريژ و ناقولاً دەبن:
ناوەندەدمارەکوئەندام.

ھەر بۆیە دەکریت لەو کاتانەدا بەجیا بنووسرین. لە بریارەکانى بەشى ئایتیشدا ئاماژە
بەوہ کراوہ کە وشە لیکدراوہکان پیکەوہ بنووسرین، بەلام ئەگەر دريژ بوون ئەوہ بە بۆشایى
جیا بکریئەوہ. ئەمانە ھەرودھا لە زۆربەى کتیبەکانى وەزارەتى پەرودەشدا بەم جوورە
نووسراون:

ناوەندە دەمارە کوئەندام

دەرکە پەرچە کردار

لەشە دەمارە کوئەندام

کویرە رژیئە کوئەندام (Endocrine system).

چیوہ کوئەندامى دەمار

جووتە تفتە تەواوکارەکان

پیشنیار:

ئەگەر دوو وشە بوون پیکەوہ بنووسرین و ئەگەر لە دوو وشە زیاتر بوون و ھەست کرا لە
نووسیندا جیى زۆر دەگرن، بۆ وینە لەسەر تابلۆیەک یان لە ژیر وینە یەکدا، جیا بکریئەوہ:
ناوەندەدمار

ناوەندە دەمارە کوئەندام.

بەلام ئەگەر دريژ و ناقولاً نەبوون، ئەوہ دەکریت ھەر ھەموویان پیکەوہ بنووسرین.

جۆرهكانى وشەى لىكدراو

وشەى لىكدراو	پاشبەند	وشە	ناوبەند	وشە	
مارماسى، شاهەنگ، تەختەكلىل	-	ناو	-	ناو	.1
مانگەشەو، گۆلەگەنم، دەردەفيل	-	ناو	ە	ناو	.2
دەربەدەر، نىشتمانبەدەر، جىبەجى	-	ناو	بە	ناو	.3
هەيلكەورۆن، دەموچا، لەرزوتا	-	ناو	و	ناو	.4
رۆژھەلات، دەستکرد، دەستكەوت	-	قەد	-	ناو	.5
دەستوبرد	-	قەد	و	ناو	.6
گويدريژ، چاوجوان، بالابەرز	-	هاوەلناو	-	ناو	.7
ميرگەسوور، كپلەسى، كەرەكپوى	-	هاوەلناو	ە	ناو	.8
ئاگرەسوورە، مريشكەپەشە	ە	هاوەلناو	ە	ناو	.9
سەھۆلفرۆش، گيرفانپر، وپبگەر	-	رەگى كار	-	ناو	.10
سەرشكاو، زگسووتاو، دەستگيراو	-	ناوى بەركار	-	ناو	.11
كونكون، پلپل، گرنجگرنج	-	دووپات	-	ناو	.12
لرفەلرف، گفەگف، خشەخش	-	دووپات	ە	ناو	.13
شارەوشار، مألەومال، سألەوسال	-	دووپات	ەو	ناو	.14
چلاوچل، پشتاوپشت، دەستاودەست	-	دووپات	او	ناو	.15
شتومت، گۆلومول، قسەومسە	-	گۆرىنى پيت بۆم	و	ناو	.16
قەرزوقۆل، شەروشۆر	-	وشەى بېواتا	و	ناو	.17
وینەگرتن، نامەنووسين، تەلەفۆنکردن	-	چاوگ	-	ناو	.18
رەشمار، زەرداو، رەشمال	-	ناو	-	هاوەلناو	.19
سوورەقاز، رەشەبا، تەرەپياز	-	ناو	ە	هاوەلناو	.20
كورتبين، نوپخواز، رەشبين، تيزپر	-	رەگى كار	-	هاوەلناو	.21
كۆنەفرۆش، سەوزەپۆش، بەرزەبىژ	-	رەگى كار	ە	هاوەلناو	.22
رەقوتەق،	-	رەگى كار	و	هاوەلناو	.23
گورجوگۆل، نەرمونۆل، پانوپۆر	-	وشەى بېواتا	و	هاوەلناو	.24
جوانکردن، ناشيرينکردن، سەوزبوون	-	چاوگ	-	هاوەلناو	.25
بەرمال، بىناخەل، ژيركراس	-	ناو	-	هاوەلكار	.26
بەرمال، پاشگەز، دووربين	-	رەگى كار	-	هاوەلكار	.27
لاگيرە، بەرچنە، بەرمالە	ە	رەگى كار	-	هاوەلكار	.28
پاشەوپاش، بەرەودوا، بەرەوپاش	-	هاوەلكار	ەو	هاوەلكار	.29
پاشكەوت، پيشكەوت، سەركەوت	-	قەد	-	هاوەلكار	.30
هانەهات، تەپەتەپ، مەرەمر	-	دووپات	ە	رەگى كار	.31
ترسولەرز	-	رەگى كار	و	رەگى كار	.32
كۆلوگۆ	-	وشەى بېواتا	و	رەگى كار	.33
هاتوچۆ، گفتوگۆ	-	قەد	و	قەد	.34
وتوويز، مشتومال، گوتوبىژ	-	رەگى كار	و	قەد	.35
يەكشاخ، چوارچرا، هەزارپىن	-	ناو	-	ژمارە	.36

37.	وشه‌ی بیواتا	9	ناو	-	بروبیانوو، جروجانوه‌ر
38.	وشه‌ی بیواتا	9	وشه‌ی بیواتا	-	جرتوفرت، جیقونیق، جلقوفلق

۱۴

ژماره‌ی لیكدراو (ژماره + ژماره):

ژماره‌ی لیكدراو كه پیک هاتوو له (ژماره + ژماره)، به‌جیا دهنوسین چونكه كاتیک زور بن، ده‌توانن ئالوزی دروست بکن. هر له‌به‌ر ئه‌وه جگه له ژماره‌ی ئاویتته نه‌بیت هیچ ژماره‌یه‌کی لیكدراو، واته (ژماره + ژماره) پیکه‌وه نانوسین:

(11-19)، ژماره‌ی ئاویتته:

یازده، دوازده، سیزده، چوارده، پازده، شازده، حه‌فده، هه‌ژده، نۆزده

(21-99)، ئەم ژماره لیكدراوانه‌ش به‌جیا دهنوسین:

(بیست و یه‌ک = ۲۱)، (سی و چوار = ۳۴)، (چل و پینج = ۴۵)

(100-900)، ئەم ژماره لیكدراوانه‌ش به‌جیا دهنوسین:

(یه‌ک سه‌د = ۱۰۰)، (دوو سه‌د = ۲۰۰)، (سێ سه‌د = ۳۰۰)

تیبینی:

ته‌نها ئەم ژماره سه‌دیانه ده‌کریت پیکه‌وه‌ش بنوسرین، چونكه

ده‌برینیان زور پروونه كه پیکه‌وه‌ن و هه‌له دروست ناکه‌ن:

یه‌کسه‌د، دوو سه‌د، سیسه‌د، چوار سه‌د، پینج سه‌د، شه‌شسه‌د، حه‌وتسه‌د،

هه‌شتسه‌د، نۆ سه‌د.

هر ژماره‌یه‌کیش له‌گه‌ڵ (سه‌د، هه‌زار، میلیۆن، میلیارد و هتد) بێن هر

به‌جیا دهنوسرین:

(یه‌ک هه‌زار = ۱۰۰۰)، (دوو هه‌زار = ۲۰۰۰)،

(سێ میلیۆن = 3 000 000)، (چوار میلیارد = 4 000 000 000)

نمونه‌ی نووسینی ژماره‌یه‌کی گه‌وره (1 852 344):

یه‌ک میلیۆن و هه‌شت سهد و په‌نجا و دوو هه‌زار و سی سهد و چل و چوار.

(ژماره + وشه):

به‌لام ژماره له‌گه‌ڵ وشه‌یه‌کی تر که وشه‌ی لیکدراو دروست بکات پیکه‌وه ده‌نووسریت:
دوو شه‌مه‌مه، پینج‌شه‌مه‌مه، مندالیکی یه‌ک‌سائه. دوودل، چوارچرا، هه‌زارپن،
چوارتا.

شیوازی ژماره‌کان:

له‌باری ئاساییدا، شیوازی سی ژماره‌ی چوار، پینج و شه‌ش له‌فارسی و عه‌ره‌بیدا پیکه‌وه
جیاوازییان هه‌یه. هه‌ندیک جار، فۆنته‌که‌خۆی وا دا‌پێژراوه که به‌کاره‌ینه‌ر ناتوانیت
کاریگه‌ری له‌سه‌ر چۆنه‌تی شیوازی ژماره‌کان بیت. زۆر ته‌خته‌کیل و فۆنتی کوردی له‌سه‌ر
شیوازی عه‌ره‌بیه‌که دا‌پێژراوه. جیاوازییه‌کان به‌گشتی له‌م خسته‌یه‌دا ده‌بینن:

عه‌ره‌بی	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	٠
فارسی	٩	٨	٧	٦	٥	٤	٣	٢	١	٠

١. ژماره‌ی بنجی:

یه‌ک، دوو، سی، یازده، دوازده، سیزده، بیست و یه‌ک، بیست و چوار

٢. ژماره‌ی پله‌یی (ژماره + م، ه‌مین):

یه‌ک + م = یه‌که‌م، دوو م،

یه‌ک: یه‌که‌م، یه‌که‌مین

چوار: چواره‌م، چواره‌مین

ئەگەر ژمارە گۆتايييه كهى بزوين بىت، ناوبه ندى يى — ده خه ينه

نيوانيان:

ژمارە + ي + م = نۆيه م، دهيه م، په نجايه م.

سى: سىيه م، سىيه مين.

نۆ: نۆيه م، نۆيه مين.

په نجا: په نجايه م، په نجايه مين.

۳. ژماره ي دابه ش:

دوو دوو، سى سى، پينج پينج، ده ده.

به رده كان سى سى ريز بكه.

ئەگەر ئامرازی (به):

يهك به يهك، دوو به دوو، سى به سى، پينج به پينج.

۴. ژماره ي كه رتى:

(۱/۱۰): ده يهك = يهك له سه ر ده.

(۳/۷): سى له سه ر كه وت = له كه وتدا سى.

(۰،۷): له ده دا كه وت.

(۰،۱۴): له سه ددا چوارده.

(۰،۱۴۰): له هه زاردا سه د و چل.

۱۵

چاوك و كارى ليكدراو:

ئەو چاوكانه ي كه كارى ليكدراويان ئى دروست ده كريت، وهك:

وشه يهك و چاوكيک (نانخواردن)،

پيشگريكى ناساده و چاوكيک (پيکهاتن)،

چ تپهر بن وهك (فريدان)،

چ تینه پهر بن وهک (سه رکه وتن)،
یان چاوگی (گهرمبوون) که کاری ناته واوی لی دروست ده کریت،
هر هموویان له کاتی گهردانکردندا به شی دوومه که یان به جیا دنووسریت:

رانه بردوو:

فریدان: فری ددهم، فری ددهیت، فری ددهین.
سه رکه وتن: سهر کهوت، سهر ده که ویت، سهر ناکه ون.
گهرمبوون: گهرم ده بیت، گهرم نابیت.

نمونه ی تر:

شیتبون: شیت دهم، شیت دهبیت، شیت دهن.
له دایکبون: له دایک دهم، له دایک ده بیت، له دایک دهن.
جیبه جیکردن: جیبه جی ده که م، جیبه جی ده که یت.
(نهک: جیبه جیده کات، جی به جی ده کات، جی به جی ده کات)

نهمر:

فری بده، فری مه ده، فری بدهن، فری مه دهن.
سهر بکه وه، سهر مه که وه، سهر مه که ون.
گهرم ببه، گهرم مه به، گهرم ببن، گهرم مه بن.

رابر دوو:

فریم دا، فریت دا، فری دا، فریمان داوه، فریمان داوه.
سهر که وتم، سهر که وتی، سهر نه که وتن.
گهرم بووم، گهرم نه بووم، گهرم بوون، گهرم نه بوون.

رابر دووی دوور: دوو وشه ی کو تایی پیکه وه ده لکین:

فریم دابوو، فریت دابوو، فریمان دابوو، فریتان نه دابوو.
گهرم بوو بووم، گهرم بوو بوویت، گهرم نه بوو بووین.

گهردانکردنی کاری ساده:

کاری ساده به هاتنی جیناو کهرت نابیت:
خواردن: ده مخوارد، ده یانخوارد، ده تانخوارد
(نهک: دم خوارد، ده یان خوارد، ده تان خوارد)

۱۶

وشه‌ی داریژراو:

وشه‌ی داریژراو ئه‌و وشانه‌ن که به یارمه‌تیی (پیشگر prefix)، (پاشگر suffix) یان هه‌ردووکیان (کۆنضیکس = confix) وشه‌ی نوئ پی‌ک ده‌هینن، وه‌ک:

به‌هیز، ورده‌ئه، بی‌ه‌شی

پیشگر دوو جووره:

۱. ساده: (دا، پا، وه‌ر، هه‌ئ، رۆ، ری، پی، تی، ئی، فئ، فه و هتد).
۲. ناساده: (پیدا، تیدا، پیرا، تیوه، تیرا، ئیرا، پیوه، پیک، تیک، ریک، ویک و هتد).

با پیشه‌کی ئه‌م سئ چه‌مکانه جیا بکه‌ینه‌وه:

۱. وشه‌ی داریژراو (به‌هیز، مشکۆئه، نه‌خۆشی)
۲. چاوگی داریژراو (داگرتن، هه‌ئگرتن، داب‌رین)
۳. کاری داریژراو (داده‌گرم، هه‌ئده‌گرین، راده‌که‌م)

۱. گهردانکردن، به‌پیشگری ساده:

(دا، پا، وه‌ر، هه‌ئ، رۆ، ری، پی، تی، ئی، فئ، فه و هتد).

۱.۱. رانه‌بردوو، تیپه‌ر، تیینه‌په‌ر به‌پیشگری ساده پی‌که‌وه ده‌نوو‌سریت:

تیپه‌ر:

داکردن: داده‌که‌م، دانا‌که‌م، داده‌که‌ین، دانا‌که‌ین.

تیڤه پهر:

هه ٿبون: هه ٿده بم، هه ٿنابم، هه ٿده بیت، هه ٿنابیت، هه ٿده بیٽ.

۱.۲. ٿهر، تیڤهر، تیڤه پهر، پیڳه وه ده نووسریٽ:

داکردن: دابکه، دامه که، رابکه، رامه که.

رابوون: رابه، رامه به، رابن، رامه بن.

۱.۳. رابردوو:

تیڤهر: به هاتنی جیناوی لکاو جیا ده بیٽه وه:

دام کرد، دام نه کرد، دامان بری، دامان نه بری.

تیڤه پهر: پیڳه وه:

هه ٿبون: هه ٿبووم، هه ٿبوویت، هه ٿبووین.

هه ٿنه بووم، هه ٿنه بوویت، هه ٿنه بووین.

۳. رابردوی دوور:

تیڤه پهر، هه مووی پیڳه وه:

هه ٿبون: هه ٿبوو بووم، هه ٿنه بوو بووم، هه ٿبوو بووین،

هه ٿنه بوو بووین.

تیڤهر: به هاتنی جیناوی جیا ده بیٽه وه:

داکردن: دام کردبوو، دام نه کردبوو، دامان کردبوو، داتان نه کردبوو.

تیڤینی: ٿه کادیمیا له م دواییانه دا پیڳه وه نووسینیشی ریڤندر او کرد:

(هه لمکرد، هه لٿکرد، هه لیکرد)، به لام ٿیمه هر به جیا دهینوسین، چونکه هر له کونه وه باو

بووه و بو ریڤنوسیتی یه کدهست یه ک بزاره باشته تا دوو بزاره.

۲. گهردانکردن، به پیشگری ناساده:

(پیدا، تیڤا، پیڤا، تیوه، تیڤا، ٿیرا، پیوه، پیڳ، تیڳ، ریڳ، ویڳ و هتد).

ياسا: له گهردانکردندا بهشی دووهم جيا دهبيتهوه.

۲.۱. رانه بردوو: بهشی دووهمی جيا دهبيتهوه:

تيپه ږ:

پيکهيټان: پيک دههينم، پيک ناهينم، پيک دههينن، پيک ناهينن.
ريککهوتن: ريک دهکهوم، ريک ناکهوم، ريک دهکهويت، ريک ناکهويت.

تينه په ږ:

تيکچوون: تیک دهچم، تیک ناچم، تیک دهچن، تیک ناچن.
ريکبوون: ريک دهبم، ريک نابم، ريک دهبيت، ريک نابيت.

۲.۲. رابردوو: بهشی دووهمی جيا دهبيتهوه:

تينه په ږ:

ريکبوون: ريک بووم، ريک نهبووم، ريک بوويت، ريک نهبوويت.

تيپه ږ:

ريککردن: ريکم کرد، ريکم نهکرد، ريکت کرد، ريکيان کرد

۲.۳. ټه مر:

ريک بکه، ريک مهکه، پيک بهينن، پيک مههينن.

۲.۴. رابردووی دوور:

ريکم کردبوو، ريکم نهکردبوو، ريکتان کردبوو، ريکيان نهکردبوو.

تيبيني: دهبيت وريا بين که کاتيک وشه ټه رکي **ناو** دهبينيت پيکهوه

دهنوسريت بهلام کاتيک ټه رکي **کاري گهردانکراو** دهبينيت بهشی

دووهمهکهی جيا دهبيتهوه:

ئەوان لەسەر **رېككەوتن** زۆر قسەيان كرد و ئاخري پېكەوه
رېك كەوتن.

"**رېككەوتن**" ناوه، بەلام **رېك كەوتن**، كاری گەردانكراوه، رېنووسيان دەبیت جياواز بیت.

ئەوان گرووپيكيان **پېك هیئا**. (نهك: پېكهیتا).

۱۷

سێ پېشگر + چاوگ:

كاتېك سێ پېشگر (كه له باری ئاسايیدا تېكه ئېكن له پېشگری بیواتا و وشەى واتادار) له گەڵ
چاوگیكدا دین، بۆ ئەوهی وشەكان زۆر درێژ نەبنهوه، دوو پېشگرهكهى بهجیا دەنووسین و
سێهەم پېشگر دهلكینین به چاوگهكهوه (چ پېشگرهكه بیواتا بیت، چ وشهیهك بیت):

چاوگ: پێ ئێ هەلبەرىن، دەست ئێ هەلگرتن، خو ئێ هەلقورتاندن.

گەردان: پیم ئێ هەلبەرى، پێ ئێ هەلمەبەر، پێ ئێ هەلدهبەرن.

دەستی ئێ هەلگەر، دەستی ئێ هەلمەگره.

۱۸

ئامرازی (پێ، تێ، ئێ) بهجیا دەنووسرین:

ئامرازی (پێ، تێ، ئێ) ئاماژەن به كەس یان شتی سێهەم:

(به ئەو) بلی = (بهو) بلی = (پێ) بلی.

(به ئەو) كورت بووهتهوه و بووه به (بهو)، ئەویش كورت بووهتهوه و بووه به (پێ).

(به ئەو) = (بهو) = (پێ)

كهوا بیت (پێ) لهراستیدا سهربهخۆیه و كورتكراوهیه.

(تێ) و (لێ)ش هەر به هەمان شیوه، هەر بۆیه به شیوهی سهربهخۆ دهیاننووسین:

پارەم پێ نهما. (پاره به من نهما).

(نهك: پارەم پینهما).

دەستی تێ خست. (دەستی خسته ناو ئەوه). دەستی خسته ناوی.

(نهك: دەستی تیخست).

دهستی لی دا. (دهستی له ئهو دا. دهستی لهو دا.)

(نهک: دهستی لیدا.)

ئهمانه که ئامرازی (پن، تی، لی) یان تیدایه، وا گهردان دهکرین:

(دهستی وهرده، دهستی تی وهردا.)

(دانپیدانان): دانی پیدا دهنی، دانی پیدا نا.

(سهرئیشیواندن): سهری لی دهشیوینی. سهری لی شیواند.

کاتی جیناوی لکاو دیت، جیا دهبنهوه:

پیم گوت، پیم وت. (نهک: پیمگوت، پیموت.)

لیمان سهند. (نهک: لیمانسهند.)

۱۹

وشه‌ی نافه‌ره‌ه‌نگی:

تیکرا، وشه‌ی لیکدراو و دارپژراو، که بوون به وشه‌ی فهره‌ه‌نگی، هموو که‌رته‌کانیان پیکه‌وه بنووسرین، دهسته‌واژه‌ی هاوه‌لکاری و هاوه‌لناوی که هیشتا نه‌بوونه‌ته وشه‌ی فهره‌ه‌نگی، که‌رته‌کانیان به‌جیا و لیک نزیک بنووسرین، وهک چنگ له‌سه‌رشان.

۲۰

نیشانه‌کانی به‌رده‌وامبوون و ئهمر و نه‌ریکردن

ئهم فونیم و نیشانانه ده‌لکین به وشه‌کانه‌وه:

ده‌پرویشت، نه‌ده‌پرویشت.

ده‌مبرد، نه‌مه‌مبرد.

هه‌ئب‌گره. هه‌ئمه‌گره. هه‌ئنه‌گری، هه‌ئنه‌فری،

داب‌خه، دامه‌خه.

۲۱

(نه) ی په تکرده وه

(نه) ی په تکرده وه به جیا دهنووسریت:

نه دیم نه ده پوم.

نه نیوه نه نیمه هیچمان پی ناکریت.

۲۲

کیشهی (د):

(د) ی سهره کیی نه و شانهی به (د) کوئیاییان هاتوه، له کاتی هاتنی "دا" که

پاشبه نده، نابیت بقرتینریت:

له بن به رددا (نهک: بهردا)،

له ناو هه رددا (نهک: ههردا)

له هه ندیك ناوچه دا دهنگی (د) به شیوه یه کی نزیك له (و) بیژه ده کریت، نه وه ته نیا بیژه کردنیکی ناوچه بییه و له زمانی نه ده بیدا بیگومان دهنگی (د) پیک وهك خوی ده بیت بیژه بكریت.

نه حمه د (نهک: نه حمه و)

قادر (نهک: قایر)

۲۳

(پیشبه ند (preposition):

پیشبه ند دوو جوړه: (ساده و لیکدراو)، نالکینرین به وشه ی پیش و پاش خویانه وه

پیشبه ندی ساده:

نه و به فرۆکه سه فهر ده کات بو کوردستان.

تو له کوئی نهوت بینی؟

پیشبه ندی لیکدراو:

پینوسه که له سه ر میزه که یه.
کتیبه که له ژیر رۆژنامه که یه.
منداله که له ته نیشته داره که وه ستاوه.
تارا له پال دیواره که چاوه ری ده کات.
کۆرپه که له ناو بیسکه که یه.
قیان له گه ل ته وین چوو بو خویندنگه.

روونکردنه وه:

پیشبه ندی لیکدراو له دوو بهش پیک هاتووه، هیچ کامیان به ته نیایی ناتوانن لهو دۆخه دا ئهرکی پیشبه نده که ته واو بکه ن، بۆیه پیویستیان به یه کتره، بو ته واو کردنی ئهرکی پیشبه نده که.

۲۴

(پاشبه نند):

پاشبه نند که جاروبار (پاشگر) یشیان پی و تراوه، ههر ئامرازن وهک (ه، هوه، دا، ئ، پا) و ده لکینرین به دوا و وشه وه، ههر بۆیه (پاشبه نندی لکاو) یشیان پی ده وتریت، وهک:

لیره دا.

ده چمه سلیمانی.

له که رکوو که وه هاتووم.

ئه و له خو شیدا نازانیته چی بکات.

له مالدئا تهوم بینی. (نهک: له مال دا تهوم بینی.)

ئه و له مالدایه. (نهک: ئه و له مال دایه.)

له ئامیدیرا به پییان هات.

له چوارچراوه هاتوون.

به مائهوه رۆيشتووین.

(دهوربه‌ند، لابه‌ند circumposition):

ئه‌گهر تیبینی ئه‌و پاشبه‌ندانه‌ی سه‌ره‌وه‌تان کردبیت ده‌بینن ئه‌ پیش
ناوه‌کانه‌وه پیشبه‌ندی (ئه) نووسراوه. وه‌ک:

ئه مائدا

ئه که‌رکووه‌که‌وه

هه‌ر کاتی‌ک پیشبه‌ندی‌ک و پاشبه‌ندی‌ک پیکه‌وه بکه‌ونه ئه‌ملا و ئه‌ولای
وشه‌یه‌که‌وه، ئه‌وه پیی ده‌وتریت: (دهوربه‌ند، لابه‌ند circumposition).

له‌م دۆخانه‌دا پیشبه‌نده‌کان به‌ سه‌ربه‌خۆ ده‌نووسری‌ن و پاشبه‌نده‌کان ده‌لکین به‌ وشه‌کانی
پیشیانه‌وه، وه‌کوو:

ئه کوردستاندا

ئه کرماشانه‌وه

ئه کویوه

ئه تاران‌ی

ئه کوی‌را

به ئاسمانه‌وه

تیبینی: جارن به‌م پاشبه‌ندانه‌ ده‌وترا "پاشگر" ئیستا پینان ده‌وتریت "پاشبه‌ند". ئه‌گهر له
شوینیکدا وشه‌ی پاشگرتان بینی، پیتان سه‌یر نه‌بیت.

۲۵

(ئامرازی لی‌کده‌ر) به‌جیا ده‌نووسری‌ن:

من و تو (ئه‌ک: من و تو، منوتۆ)

هه‌ول بده تا بگه‌يته ئامانج. (ئه‌ک: تا بگه‌يته ئامانج.)

یا برۆ یا دانیشه. (ئه‌ک: یا برۆ یا دانیشه.)

کیشەى "بی"، "بی" و "به بی":

هەر کاتیک خاوه نداریتی له وشه که بسینریتته وه پیکه وه دهنووسریت:

کورپکی بی کهس (نهک: کورپکی بی کهس)

بیخانوو، بیباوک، بیپاره (نهک: بی خانوو، بی باوک، بی پاره).

بیئوی ده مکوژیت.

به بی تو ناچم. = بی تو ناچم.

به بی ئازادی ژیان ئەسته مه. = بی ئازادی ژیان ئەسته مه.

هاوه لکاری چۆنیه تی:

(هاوه لکاری چۆنیه تی) پیکه وه دهنووسریت:

به هیواشی، به ئەسپایی، به په له (نهک: به هیواشی، به ئەسپایی)

ئه و به جوانی ده دویت.

"به" پیشگره، "به جوانی" هاوه لکاری چۆنیه تیه. پیشگر و وشه که پیکه وه دهنووسرین: به جوانی.

سارا به هیواشی دهنووسیت.

چۆن دهنووسیت؟ - به هیواشی slowly

تیبینی:

له ناو گرنگترین هاوه لکاره کاندا، هاوه لکاری چۆنیه تی هه میسه

پیکه وه دهنووسریت. ههروه ها ئه گهر هاوه لکاری کاتی جیناوی

نیشانهی بچیته سه ر، پیکه وه دهنووسریت:

1. هاوه لکاری کاتی: سبهی دهچم بۆ مه هاباد.

2. هاوه لکاری کاتی: ئەمشه و دهچم بۆ میوانی. (ئه م + شه و)

3. هاوهلکاری شوینی: له قوتابخانه دا وانه ده خوینم.
4. هاوهلکاری چوښه تی: ئه و به هیواشی ددویت. slowly
5. هاوهلکاری چه ندیه تی: ئه و زور دیت و ده چیت.
6. هاوهلکاری ریکخستن: بالنده کان پؤل پؤل فرین.

۲۸

ئامرازی (تر، ترین) و وشه ی (تر = دیکه):

ئامرازی پله ی به راورد و پله ی بالا (تر، ترین) ده لکین به وشه ی پیش خوینانه وه:

جوان، جوانتر، جوانترین

به لام وشه ی (تر = دیکه) ئامراز نییه و وشه یه که، به جیا ده نووسریت:

رؤژیکی تر (رؤژیکی دیکه)

که سیکی تر (که سیکی دیکه)

۲۹

ئامرازی (ش) وشه کهرت ناکات:

بشته وی ناتده می، نه شخوی.

نه شهات، نه شمانگرت، بشمانبه ن.

۳۰

وشه ی بیگانه:

وشه ی بیگانه ئه گهر زور تاییه تی بوو به رینووسی زمانه که ی خویه وه ده خریتته ناو که وانه وه،
نمونه:

له زمانی کوردیدا به (فتحه، ضمه و کسره) ده وتریت: سه ره، بوره و ژیره.

ئه گینا له باری ئاساییدا هر وشه یه کی بیگانه به رینووسی کوردی ده نووسین:

ئه للا، قه له م، سوره یا، فیکتور، به غداد.

سووان

هەر له کۆنهوه هه‌ندیک ده‌نگ له زمانی کوردیدا سووان، وه‌ک: (ئ):
گوئناو، بووه به گوئلاو،
ئینشائه‌ئلا، بووه به ئینشائه‌ئلا.

گوئه‌ندام بووه به گوئه‌ندام:

گوئه‌ندام ئه‌ی ته‌نافی گه‌رده‌نم زوئفی په‌ریشانت
عیلاجی! چاره‌یی! روحمی! ئه‌مان ده‌ستم به دامانت
"وه‌فایی"

نیشانه‌ی (تشدیدی) عه‌ره‌بی

(تشدیدی) عه‌ره‌بی به دووپاتبوونه‌وه ده‌نوسریت:

(موحه‌مه‌د، نه‌ججار، به‌ننا).

جاری وایه یه‌کیک له پیته‌کان ده‌سوین:

موحه‌مه‌د، محه‌مه‌د، نه‌جار.

٣١

کیشه‌ی (ده، ئه):

هه‌م له کرمانجی و هه‌م له ئه‌ده‌بیات و وێژه‌ی کۆنی کوردیی ناوه‌راستدا هه‌میشه
"ده" به‌کار هێنراوه:

گه‌ر ده‌پرسی من له‌به‌ر چی که‌م ده‌خۆم

من به‌ برسی قه‌ت مه‌زانه‌ غه‌م ده‌خۆم

"نالی"

باشتره‌ له‌ زمانی ئه‌ده‌بیدا شیوه‌ی کۆنی "ده" بپاریزین.

(نیومه ودا semi-space):

زمانی کوردی زمانیکی لیکدراوییه. پره له پیکهاتهی جوربهجور. هر له کونهوه شیوه جوربهجورکانی دیاری کراون و چی کهوتوون. زمانهوانانی شارهزا و لیژنهی جوربهجور لهسهریان ریک کهوتوون:
وشه ی ساده (باران).

دارپژراو به پیشگر (داهیتان، بههیز)، به پاشگر (خواردنهوه).
به پیشگر و پاشگر (به جوانی).
به پیشبهند (له کوردستان) و به پاشبهند (لیردها).
به پیشبهند و پاشبهند پیکهوه (له کوردستاندا).
پیشبندی ساده: به، بو، لا، تا.
پیشبندی لیکدراو: (له گهل، له سهر، له ژیر).

وشه ی لیکدراو به بی ناوبه ند (ره شمال)، (چاوجوان)، (بالابه رز)، (دهستکورت).
وشه ی لیکدراو به ناوبه ند (گوله گهنم)، (پشتاوپشت)، (کویره رژین).
ئه گهریش وشه لیکدراوهکان دریژ بوون به بو شایی جیا ده کرینه وه:
کویره رژینه کوئه ند ام (Endocrine system).

دارپژراوی ساده: (هه لکردن)، ئالۆز: (دهست لی هه لگرتن).
دارپژراو له کاتی گهرانداندا: (دهستم لی هه لگرت).
دارپژراوی ناساده: (تیکشانندن)، (لیکدان). گهردان: (تیکی ده دم)، (لیکیان دا).

چاوگی لیکدراو (نانکردن). له کاتی گهردنکردن واته کاردا، دوابه شی به جیا دنووسریت:
(نان ده که م)، (نانتان کرد).

رینووسی هه موو ئه مانه هر له کونهوه دیاری کراون، یاسای خوین هه یه، یان ده لکینرین به یه کتره وه یان به جیا دنووسرین. هه موویان له م نامیلکه یه دا له شوینی خویندا پروون کراونه ته وه. ئه م ریبازه له کونهوه به کار هینراوه و ده قی گرتوه.
هر بویه پیویست ناکات به نیومه ودا هه موو ئه و یاسا و رپسا رینووسییه ده قگرتوه کونانه تیک بدریت و سهرله نوئ شیوازیکی دیکه دابهینریت. شیوازیکی که کهس نازانیت سنوره که ی کامه یه و کی بریار بدات چی بکه ویته بهر نیومه ودا وه. هه روه ها به تایبهت ئه گهر شیوازه که له گهل زانستی سهرده مدا، واته ئایتی، کیشهی هه بیته و بهر به ست بو پروگرام و پروگرامدارپژهران چی بکات.

پسپورانی كورد له بهشی ئایتیدا، هاودهنگن لهسەر ئهوهی كه نیومه دا بهكار نههینریت، وهك یهكك له شارهزایانی ئایتی دهلیت: نیومه ودا كیشه بۆ مهكینهکانی گهراڤان (گوگل)، بهرهمهینانی ئۆتوماتیکی دهق (چەت جی.پی.تی)، پیواژۆی زمان و تایپ و هتد دروست دهكات

برپاری گروپه ئایتیه كوردیهكان لهسەر نیومه ودا:

بهكارنههینانی جیاكه رهوه (U+200C).
لابردنی جیاكه رهوه (به Zero Width Non-Joiner ناسراوه)، كه له نیوان وشه و هه ندیک له پیته كاندا بۆ جوانکاری بهكار هینراوه.

ئهمه واته بۆ نمونه نابیت بنوسین: "سههۆل فرۆش"، بهلكوو دهبیت بنوسین: "سههۆل فرۆش".

۳۳

كیشهی گۆرانی (وو) بۆ (ۆ):

نمونهی وهك (خانۆكه م كری، جوانۆكه م ئاو دا). لادانیکى گه ورهیه له رینووس و تیکدانی وشه ی پیکهاته ی وشه ی سه رهکیه، هه ر دهبیت بنوسریت:
خانوو هكه م كری. جوانوو هكه م ئاو دا.

۳۴

(یهك، ییك):

بۆ نووسینی "ییك" پاش بزوین باشته كه لك له "یهك" وه ربگرین، چونكه ئاسانتره له دوو پیتی (یی)، هه روه ها كه متر (پ) دوو پات ده بیته وه:

گر مه یهك (نهك: گر مه ییك).

شنۆ یییهك (نهك: شنۆ یییک).

مه هابادییهك (نهك: مه هابادییک)

كيشه‌ی جیناوی لكاوی تاك و كۆ:

له كاتی نووسینی جیناوی لكاودا نابیت پیتی (ی) له بیر بكریت. بۆ ئهوه گرنگه مرؤف ئاگاداری خسته‌ی جیناوه لكاوه‌كان بیت:

كۆمه‌له	تاك	كۆ	
كۆمه‌له‌ی ۱	م / ت / ی	مان / تان / یان	قه‌د +
كۆمه‌له‌ی ۲	م / یت / -	ین / ن / ن	قه‌د +
كۆمه‌له‌ی ۳	م / یت / ات، یت	ین / ن / ن	ده + ره‌گ +
كۆمه‌له‌ی ۴	- / ه / -	- / ن / -	ب + ره‌گ +

نمونه:

كاری تیپه‌ر: كۆمه‌له‌ی یه‌كه‌م: (م، ت، ی - مان، تان، یان)

كرین: قه‌د (كری) + جیناوه

تاك: كریم، كریت، کری (نه‌ك: کری)

كۆ: كریمان، کریتان، کرییان (نه‌ك: کریان)

كاری تیپه‌ره‌ر: كۆمه‌له‌ی دووه‌م: (م، یت، x - ین، ن، ن)

فرین: قه‌د (فری) + جیناوه

تاك: فریم، فریت، فری

كۆ: فرین، فرین، فرین

كاری ئاوارته و جیناوه

هه‌ندیک چاوگ هه‌ن كه له دۆخی كاردا گه‌ردانیان له‌گه‌ل جیناوه‌كاندا ئاسایی نین و ئاوارته (استئنا)ن. هه‌ر جوړیک بکه‌ین هه‌ر له یاساكان لاده‌دن. وه‌ك:

ژیان، گریان، شیان و هتد.

ژیان، تیپه‌ره‌ر

رانه‌بردوو: به‌پیی كۆمه‌له‌ی ۳ گه‌ردان ده‌كریت:

تاك: (ده + ره‌گ + م / یت / ات، یت): (ده + ژی + جیناوی لكاوه):

دهژیم، دهژییت، (سییه م کهس): دهژیټ، دوو بزویڼ به دواى یه کتردا نابیت بڼ،
بویه یان هیچی پڅ زیاد ناکه ین (دهژی)، یان بزویڼیکى دهقرتڼین: دهژیټ.
واته:

تاک: ده + رهگ + (م / یت / ات، یت):

ژیان: دهژیم، دهژییت، سییه م کهس: دهژی/دهژیټ.

کو: ده + رهگ + (ین / ن / ن):

دهژیڼ، دهژین، دهژین

ړاږدوو، کوښه لهی ۲: (قهه + جیناوی لکاو):

ژیا + (م، یت، -، ین، ن، ن):

تاک: ژيام، ژیایت، ژیا

کو: ژیاڼ، ژیان، ژیان.

ئه مر یا داخوازی به پڼی کوښه لهی ۴:

تاک: ب + رهگ + (- / ه / -).

تاک: بژی + ه دهبیته "بژیه"، دوو بزویڼ پیکه وه نایه ن، کهوا بیټ جیناوه کهى پی زیاد ناکه ین
و هر وهک خوځی دهیهلینه وه: ب + ژى، واته:

تاک: بژی

کو: له دوځی کودا هیچ کښه یه کیان نییه و به پڼی یاساکه گهردان دهکرڼ:

کو: ب + رهگ + (- / ن / -):

کو: بژین

گریان

ړانه ږدوو، به پڼی کوښه لهی ۳:

ده + رهگ + (م / یت / ات، یت):

داخوازی/ئه مر:

تاک: ب + رهگ + (- / ه / -): چونکه "گری" خوځی به بزویڼ کوتایی هاتووه له گهل جیناوی "ه"
ناینوسین، چونکه دوو بزویڼ پیکه وه نایه ن: "بگریه"، به لکوو وهک خوځی دهمیټته وه: بگری.

تاک: بگری

کۆ: ب + رەگ + (- / ن / -). له دۆخی کۆدا هیچ کیشەى نیه و گەردان دەکریت:

کۆ: بگرین

رابدوو:

گریان، تینه پەرە، به پیتی کۆمه لهی دووهم: (م، یت، x - ین، ن، ن)

گریام، گریایت، گریا
گریاین، گریان، گریان.

شیان: رەگه کهی "شى" یه. له دۆخی رانه بردوو:

(ده + رەگ + م / یت / ات، یت): (ده + دهشى + جیناوی لکاو):

دهشیم، دهشییت، دهشییت.

رابدوو: شیام، شیایت، شیا. شیاین، شیان، شیان.

داخوای: بشی

دەرەنجام:

کاری چاوگی وەك ژیان، گریان، شیان و هتد له دۆخی رانه بردوو و داخوایدا
نئاساین، له دۆخه کانی تردا ئاساین:

شیان: رەگه کهی "شى" یه. له دۆخی رانه بردوو:

(ده + رەگ + م / یت / ات، یت): (ده + دهشى + جیناوی لکاو):

دهشیم، دهشییت، سییه م کهس: دهشى + یت = دهشییت. دوو بزوین

پیکه وه نایهن، کهوا بیته یه کیکیان نانوسین: دهشییت. واته:

شیان: دهشیم، دهشییت، دهشییت.

ههروهها کاتیک وشه ی پیش له جیناو، به "ی" کۆتایی هاتبیت، نابیت "ی" جیناو
له بیر بکریت، نمونه ی تر:

چیم وت؟ چیت وت؟ چیی وت؟

چیمان وت؟ چیتان وت؟ چییان وت؟

کۆتاییم هات. کۆتاییت هات. کۆتایی هات.

کۆتاییمان هات. کۆتاییتان هات. کۆتایییان هات.

حه نایی چی؟ هه موو خو خوینه قوربان.

كيشه‌ی تیکه‌لکردنی (ف)، (ف)، (و):

له زمانی کوردیدا پیتی (ف = V) مان هه‌یه، ده‌بیت ئه‌و ناوانه‌ی له زمانه
رۆژاوا‌یییه‌کاندا (V) یان تیدایه وه‌ک خۆی به (ف) بیان‌نووسین:

فیکتور هۆگۆ (نه‌ک: فیکتور هۆگۆ، ویکتور هۆگۆ)

فیدیۆ (نه‌ک: ویدیۆ)

فۆئۆ (نه‌ک: ولو)

ئهرشیف، ئارشیف (نه‌ک: ئهرشیف، ئارشیو)

ئیشا (نه‌ک: ئیوا).

رۆژانی هه‌فته:

شه‌مه، یه‌کشه‌مه (نه‌ک: یه‌ک شه‌مه)، دوو شه‌مه (نه‌ک: دوو شه‌مه).

به‌لام ئه‌گهر مه‌به‌ستمان یه‌کیک له رۆژه‌کانی هه‌فته بیت ئه‌وه به‌جیا
ده‌ینووسین:

من ته‌نیا یه‌ک هه‌ینی تر دیم بۆ مالتان. (ته‌نیا هه‌ینییه‌کی تر)

من ته‌نیا یه‌ک شه‌مه‌ی تر دیم بۆ مالتان. (ته‌نیا شه‌مه‌یه‌کی تر)

من ته‌نیا یه‌ک دوو شه‌مه‌ی تر دیم بۆ مالتان. (ته‌نیا دوو شه‌مه‌یه‌کی تر)

دارمیوه‌کان:

داره‌نار (نه‌ک: دار هه‌نار)، دارمۆز (نه‌ک: دار مۆز)، دارگۆیز (نه‌ک: دار

گۆیز)، دارمیو (نه‌ک: دار میو)

(به‌پیی) و (به‌پیی):

به‌جیا: به‌پیی خۆی چوو بۆ لای دوکتور.

پیکه‌وه: به‌پیی بریاره‌که جیبه‌جیی بکه.

ناوبه‌ندی (و):

هه‌مووان: هه‌مووان: هه‌مووان: هه‌مووان.

له وشه‌ی (هه‌مووان) دا بزویینی (ا) کار ده‌کاته سه‌ر بزویینی دریژی (وو û) و کورتی ده‌کاته‌وه و ده‌یکاته بزویینی کورتی (و u) و ده‌بیته (هه‌موان)، چونکه دوو بزویین پیکه‌وه نانوسرین، ناوبه‌ندی (و) ده‌خه‌ینه نیوانیان و ده‌بیته: هه‌مووان (hemuwan). که‌چی خه‌لک پییان وایه ئه‌مه‌یه (هه‌مووان hemûan). که‌وا بیته له وشه‌ی (هه‌مووان) دا دوو بزویین به‌دوای یه‌کتردا نه‌هاتوون.

هه‌روه‌ها وشه‌کانی تری وه‌ک هاتووان، رۆیشتووان، که‌وتوو، به‌ستوو به‌هه‌مان شیوه‌ن، واته پیک هاتوون له (ووا uwa) یان (وووه uwe).

ناوبه‌ندی دریژ (وو) یان کورت (و):

هه‌ندیک وشه‌ی لیکدراو به‌ ناوبه‌ندی وه‌ک (و) پیکه‌وه ده‌لکینرین، وه‌ک: (هیلکه‌ورون، مشتومر، هاتوچۆ، ده‌ستوبرد). کاتیک که‌ ناوبه‌نده‌که پاش بزویین بیته، ده‌نگه‌که‌ی کورته و کاتیکیش پاش نه‌بزویین بیته، ده‌نگه‌که‌ی دریژه. به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌ ناوبه‌ندمان هه‌ر به‌ یه‌ک (و) دیاری کردوو، هه‌ر به‌ یه‌ک (و) ده‌یاننوسین: (هاتوچۆ) پیویست ناکات له‌ دۆخی لیکدراودا بنووسین (هاتووچۆ)، هه‌رچه‌نده که‌ نووسینیشی به‌ هیچ شیوه‌یه‌ک هه‌له‌ نییه.

(وا) مامه‌له‌ی وشه‌یه‌کی سه‌ربه‌خۆی له‌گه‌لدا ده‌کریت:

پیم وایه‌یه، پیم وایه‌یه، وایه‌یه، وایه‌یه، وایه‌یه.

له‌ دۆخی رانه‌بردوودا، چونکه "ه" به‌ته‌نیا نانوسریت، به‌ ناوبه‌ندی (ی) دینه‌ته‌نیشته‌یه‌کتره‌وه: وایه

کیشەى نووسینی ناو به هاوه‌لناوه‌وه

وهک پیتیش له به‌شى ناوی لیکدراودا پوون کراوته‌وه، وشەى لیکدراو که به ناوبه‌ندی "ه" پیکه‌وه لیک دەرین، پیکه‌وه دهنوسرین. وهک:

گوته‌گه‌نم، مانگه‌شه‌وه

به‌لام نابیت ئەو بزویتی (ه) یه له‌گه‌ل بزویتی (ه) ی نووسینی ناو به هاوه‌لناوه‌وه تیکه‌ل بکریت.

(ه) ی نووسینی ناو به هاوه‌لناوه‌وه

ئەم بزوینه ده‌لکیت به کۆتایی وشەى یه‌که‌مه‌وه، به‌لام بۆشایی ده‌بیت له‌گه‌ل وشەى دوومه‌وه، نمونه:

شه‌وه گه‌رمه‌که (نه‌ک: شه‌وه‌گه‌رمه‌که).

به‌فره زۆره‌که، (نه‌ک: به‌فره‌زۆره‌که)

کچه جوانه‌که، (نه‌ک: کچه‌جوانه‌که)

منداله بزێوه جوانه چاوشینه‌که

(نه‌ک: منداله‌بزێوه‌جوانه‌چاوشینه‌که).

ئەم هاوه‌لناوانه له‌گه‌ل وشەى یه‌که‌مدا، وشەى لیکدراو دروست ناکهن، تا پێویست بکات پیکه‌وه بنووسرین. ئەگه‌ر بیت و هه‌موویان پیکه‌وه بنووسرین، وشه‌کان پیکه‌وه زۆر دوورودرێژ ده‌بنه‌وه.

چه‌ند بریارێکی نوویی ئایتی له په‌یوه‌ندی له‌گه‌ل زمانی کوردیدا

تیبینی:

له کۆبوونه‌وه‌یه‌کی سه‌رهیلی ئایتیدا له رێکه‌وتی ۲۰۲۲/۰۶/۲۲ بریار درا که نیومه‌ودا هه‌رگیز به‌کار نه‌هێنریت، چونکه له کاتی نووسینیدا سیسته‌مه ئایتیه‌کان تیک ده‌دات. لێره‌دا به‌شیک له‌و بریارانه ده‌خریته به‌رده‌ست:

رێسا و چه‌سپاندنی رینووسی زمانی کوردی

بۆ دروستکردنی هه‌له‌چن (spell checker) یەک بۆ زمانی کوردی، وشه‌دانیک له وشه راست و دروسته‌کان و گه‌ردانکردنی وشه‌کان و کرداره‌کان پێویستن. کلیلی سه‌رکه‌وتنی کاری هه‌له‌چنه‌که ئه‌وه‌یه که ئه‌رکه‌کانی له‌سه‌ر رێنووسیکی یه‌کگرتوو جێبه‌جێ بکری‌ن. له‌سه‌ر ئه‌و بنه‌مایانه‌ی که ئه‌کادیمیای کورد له نامیلکه‌ی راسپارده‌کانی زمانی کوردیدا دا‌پرشتوو و به‌رێز **دیاکو هاشمی** به‌نموونه و شیکاری لێکی دا‌ونه‌ته‌وه و باسی کردوون کاری هه‌له‌چنه‌که ساز ده‌کری‌ت.

له‌و گرفتانه‌ی که پێویستن چار بکری‌ن و نه‌می‌ن، چ له نووسراوه ئه‌لیکترۆنییه‌کان و چ له‌سه‌ر هه‌ندی‌ک ته‌خته‌کلیل بریتین له:

1. به‌کارنه‌هێنانی جیاکه‌روه (U+200C).

لابردنی جیاکه‌روه (به Zero Width Non-Joiner ناسراوه)، که له‌نیوان وشه و هه‌ندی‌ک له پیته‌کاندا بۆ جوانکاری به‌کار هێنراوه.

2. به‌کارنه‌هێنانی ته‌قه‌ل یان داش له‌نیوان دوو وشه‌دا.

پێویسته که وشه لێکدراوه‌کان وه‌کوو خۆیان بنووسری‌نه‌وه، ئه‌گه‌ر وشه‌که درێژ بوو، ئه‌وا به‌ بۆشایی بچوو بکری‌نه‌وه.

3. پیتی کورتکراوه لاتینییه‌کان/ کوردییه‌کان به‌ خال جیا بکری‌نه‌وه

زۆری‌ک له کورتکراوه‌کان وه‌کوو (پدف PDF) یان (پدک: پارتی دیموکراتی کوردستان) پێویسته یه‌ک شیوه‌ی یه‌کگرتوو بۆ نووسینه‌وه‌یان به‌کار ببری‌ت، ئه‌ویش دانانی خاله له‌نیوانی پیته‌کاندا.

پ.د.ف

پ.د.ک

لێره‌دا مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه که سه‌روشه‌کان ئه‌گه‌ر لاتینی بوون به‌ کاپیتال بنووسری‌ن: (PDF)، ئه‌گه‌ر به‌ ئه‌لفبێی کوردی بنووسری‌ن ئه‌وه خال بکه‌وێته‌ نیوانیان: (پ.د.ف)، (پ.د.ک).

5. هه‌ندی‌ک تییینی گشتی

1. هه‌ول بدری‌ت ئه‌و ته‌خته‌کلیلانه‌ی که کراونه‌ته‌ بنه‌رته‌ بره‌ویان پێ بدری‌ت و ئه‌و بریاره‌ی حکومه‌ت زیندوو بکری‌ته‌وه له‌ فه‌رمانگه‌ و به‌رپوه‌به‌رایه‌تییه‌کانی حکومه‌تدا.
2. هه‌موو ئه‌وانه‌ی که کاری وه‌رگێران ده‌کهن، پێویسته پابه‌ند بن به‌ به‌کارهێنانی یه‌ک ته‌خته‌کلیل.
3. هه‌موو کۆده‌کان و پیته‌ کوردییه‌کان، ته‌خته‌کلیلی کوردی و شیوه‌کانی له‌سه‌ر عه‌ره‌بی و ئینگلیزی نێردراون بۆ گووگل، سامسونگ، ئه‌پل، هواوی و مایکروسۆفت. ئه‌گه‌ر هه‌ر شوینیکی تر که ئه‌و کۆدانه‌ به‌کار ناهێنی‌ت ئاگادار بکری‌ته‌وه و نه‌خشه‌ی پیت و کۆده‌کانی پێ بدری‌ت.
4. وشیارکردنه‌وه‌ی خه‌لکی بۆ به‌کارهێنانی ته‌خته‌کلیلیکی یه‌کگرتوو، بۆ نووسین به‌ راست و دروستی و له‌پێناو نه‌هێشتنی هه‌له‌ی رێنووس.

بۆ زانیاری زیاتر له‌سه‌ر ئه‌و خالانه‌ که‌رته‌ بکه‌ سه‌ر ئه‌م به‌ستهره:

[وتووێژیکی سه‌رهێل له‌سه‌ر زمانی کوردی و ته‌کنۆلۆژیا](#)

جیاوازی نیوان

(پیشگر/پاشگر) و

گیرهک (پیشگر و پاشگر)
Affix (Prefix and Suffix)

پیشگر
prefix

پاشگر
suffix

دوره‌بند / لایه‌بند
Circumposition

پیشبند
preposition

پاشبند
postposition

(پیشبند/پاشبند):

پیشگر و پاشگر ده‌لکین به وشه‌وه:

بی‌کەسی، بی‌مائی

پیشبند نالکیت به وشه‌وه، به‌لام پاشبند ده‌لکیت به وشه‌وه:

به فرۆکه، له مائدا، له پۆلدا، به ئاسمانه‌وه

نووسینی بکه رنادیار

(چاوگی تپه پر)

ده + رهگی چاوگ + ری = بکه رنادیار
(خویندن)

ده + خوین + ری = ده خوینری

که وا بیت:

ده خوینری نهک ده خویندری.

ده + نووس + ری = ده نووسری

ده بینری، ده فرۆشری، ده وتری.

*

به لام ئەگەر رهگه که به (ر، ڤ) کوتاییی بیت "د" ی پی زیاد ده کریت:

کرین: ده + کر + د + ری = ده کردری

ناردن: ده + نیر + د + ری = ده نیردری

باشتریشه که فۆنیمی "ت" یان پی زیاد بکهین:

ده کردریت، ده نیردریت، ده نووسریت، ده خوینریت.

دهسته واژه یان رسته ی بڅ کردار

هه ندیک دهسته واژه هه ن که له بهر ئاسانی کاره کانیان به کار ناهینرین. وهک:

شه و شاد.

ئهمه له بنه رهدا به م جوړه بووه:

هیوادرم شهوت شاد بیت.

دواتر ساده کراوه ته وه بو: شهوت شاد بیت.

دیسانه وه کورت کراوه ته وه بو: شهوت شاد.

ئویش کورت بووه ته وه بو: شه و شاد.

ئهمانه که کورت بوونه ته وه نابیت وهک وشه یه کی لیکدراو پیکه وه بنووسرین، چونکه ئهمانه له

راستیدا به شیک له رسته ن که بو ئاسانکاری و خیرایی کورت بوونه ته وه. ئهمانه وشه ی لیکدراو

نین تا پیکه وه بنووسرین. ئهمانه پاشماوه ی رسته یه کن که بهش بهش نووسراون. که وا بیت

ئیستهش ده بیت به جیا ده نووسرین، واته به م جوړه:

شهو و شاد.

رۆژ باش.

به يانی باش.

نه و رۆژ پيروژ.

خه و خوش.

ئيواره باش.

سالی نوئ پيروژ.

به لام کاتيک ئه رکي وشه يه کي ليکدراو ببينن ئه وه پيکه وه دهنوسرين:

شه و شاديم لي کرد.

به لادمه وه به يانيباشيکي پي وتم.

زور زوو شه و شاديم لي کرد.

به دهنگي به رز رۆژباشيکي پي وت.

٤٤

هه له ي باو

هه نديک وشه هه ن به هه له بلاو بوونه ته وه. باشتره هه ول بدهين دروسته کانيان به کار بهيئين:

توانا، خوی ناوی کارايه پيوست ناکات بلين به توانا. ئه و کارايه کي توانايه. (نهک: ئه و

کارايه کي به توانايه.)

وهک: زانا، ئه و کارايه کي زانايه. کهس ناليت ئه و کارايه کي به زانايه.

سه ره رشت، خوی ناوی کارايه، پيوست به پاشگر ناکات و پيوست ناکات بنوسين:

سه ره رشتيار.

هه نديک وشه هه ن که له زمانی کورديدا پيتمان بوی هه يه که چي هه نديک کهس به پي پيت و

رينووسي زمانی بيگانه به کاری دهين. دهبيت ئه وانه راست بکهينه وه. بۆ نمونه:

(ئهرشيف / آرشيو) به (ئهرشيف) دهبيت بنوسريت.

(بانق) به (بانک)، (صين) به (چين)، (يابان) به (ژاپون)، (غوستاف) به (گوستاف)، (مارغاريتا) به

(مارگاريتا)، (غابرييل غارسيا) به (گابرييل غارسيا)، (غاندي) به (گاندي)، (شارلي شاپلين) به

(چارلي شاپلين) بنوسرينه وه.

بهرامبەر یان بهرانبهەر؟

له زمانهوانیدا بهشیکی تایبته ههیه به ناوی مۆرفۆلۆژی که بهشیکی ئه و زانسته له که رهسه لکینه رهکان، پیشگر، پاشگر و هتد دهکۆلێتهوه. ناوبههه "interfix" که رهسهیهکی لکینه ره که دهتوانی دوو مۆرفیم پیکه وه بلکینی و وشهیهکی نوی ساز بکات. چهه ناوبههندیکی کوردی بریتین له:

1. (به): گۆل به دهم = گۆلبه دهم
 2. (ه): شار ه و شار = شاره و شار
 3. (ه): گۆل ه باخ = گۆله باخ
 4. (و): له رز و تا = له رزوتا
 5. (او): رهنگ او رهنگ = رهنگاو رهنگ
 6. (ان): سه ر ان سه ر = سه رانسه ر، لێو ان لێو = لێوانلیو، شه ق ان شه ق = شه قانشه ق
- قهت نه مانبیس تووه بوتریت "سه رامسه ر، به لکو و تراوه "سه رانسه ر، که وا بیت به پیی ئه وانه و به پیی ئه ده بیاتی کۆنی کوردی، (به ر ان به ر = به رانبه ر) دروسته و نه ک (به ر ام به ر = به رامبه ر)، بۆیه ده بی له به کارهینانی (به رامبه ر) واز بهینین و له سه ر بنه مای مۆرفۆلۆژی کوردی که لک له ناوبههندی ... ان ... وه رگرین و بلین: به رانبه ر.

٤٥

تایپۆلۆجیی کوردی

هه ندیک دهسته واژه ی کوردی هه ن که له سه ر داڕشتنی زمانی بیگانه، داڕیژراون. ده بیت ئه وانه راست بکرینه وه. نمونه:

1. زانکۆی پزشکی هه ولیر (نه ک: زانکۆی هه ولیری پزشکی).
2. قوتابخانه ی نمونه یی هه ولیر (نه ک: قوتابخانه ی هه ولیری نمونه یی).
3. قوتابخانه ی بنه ره تی تیکه لاوی زه لم (نه ک: قوتابخانه ی زه لمی بنه ره تی تیکه لاو).

يش/اش = ههروهها

له زمانى كوردیدا زۆر جار به رانبه ر به "ههروهها" فۆنیمی "يش" دهنوسریت. وهك:

ههروهها ههولیرم بینوه = ههولیریشم بینوه.

سبهینى ئه ویش دیت.

رۆژیک كوردستانیش رزگار دهیت.

وهرگیرانى گووگلیش كه وته به ردهست.

يش = ش

ئهو وشانهى كه به بزوينى (ا، ه، ق، و، ی) تهواو دهن، دهكریت به دوو شیوه بگوترین:

ئالایش = ئالاش:

ئالایش ههلكرا. ئالاش ههلكرا.

پاوهیش = پاوهش:

پاوهیشم بینوه. پاوهشم بینوه.

شنۆیش = شنۆش:

شنۆیشم بینوه. شنۆشم بینوه.

توویش = تووش:

توویشم خواردوو، تووشم خواردوو.

ههرمیش = ههرمیش:

ههرمیش خۆشه. ههرمیش خۆشه.

بزوينى (ى) + يش:

ئهو وشانهى كه به بزوينى دريژی "ى" كۆتاييان دیت، دهیت به "يش" بنوسرین ئه گینا له

رپوى واتاوه ئالۆزى دروست دهكهن:

(سلیمانى) + يش: سلیمانیش شاریکی گه ورهیه.

(سلیمان) + يش: سلیمانیش پیاویکی باشه. (سلیمان، مرۆف)

(سويدى) + یش: سويدییش له ئەمریکا دەژین. (خەلکی سويدى).
(سويد) + یش: سويدیش سارده. (ولاتى سويد).

کەوا بێت:

نادروست: له زانکۆى سلیمانیش پشوو راگەيەنرا.
دروست: له زانکۆى سلیمانیش پشوو راگەيەنرا.

نادروست: له سلیمانیش بەفرى زۆر بارىوه.
دروست: له سلیمانیش بەفرى زۆر بارىوه.

یى + ش

ئەو وشانەى که به "یى" تەواو دەبن هەر "ش" دەگرن:
پاوهیى + ش
پاوهییش دەناسم.
پەمەیییش رەنگیکى جوانە.

تییى:

بۆ ئەوهى هیچ دوودلییهک دروست نه بێت، له هه‌موو دۆخیکدا ده‌کریت له "یش" که‌لک
وه‌ر‌ب‌گیریت، چ وشه‌که به بزوين کۆتایی هاتبیت، چ به نه‌بزوين:
هه‌ولیزیش، ئالایش، پاوه‌یش، هه‌رمییش، سلیمانیش.

پرسیار و وه لامي چهندياتهی فيرخوازان

نهک بهم جوړه:		بهم جوړه	
خوړئاوا	نهک:	خوړاوا	.1
دهستخوش!	نهک:	دهست خوښ!	.2
مه حویي	نهک:	مه حوی	.3
هر دوو کمان	نهک:	هر دوو کمان	.4
به سه رچاو	نهک:	به سه ر چاو	.5
پيموايه	نهک:	پيم وايه پيم وا نييه، پيم وا بوو.	.6
به رامبه ر	نهک:	به رانبه ر	.7
واده زانم، وامزانی	نهک:	وا ده زانم، وام زانی	.8
شه وشادا!	نهک:	شه و شادا!	.9
کشت و کال	نهک:	کشتوکال	.10
چوونه ژووره وه (ورود)	نهک:	چوونه ژووره وه (ورود)	.11
ئوان چوونه ژووره وه.	نهک:	ئوان چوونه ژووره وه.	.12
له مال دايه	نهک:	له مال دايه	.13
لانيکه م، لانيزور	نهک:	لانی که م، لانی زور	.14
مشت و مړ	نهک:	مشتومړ	.15
دامنا، هلمگرت	نهک:	دام نا، هلم گرت	.16
ده خویندریت	نهک:	ده خویندریت	.17
جوان تر (پلهی به راورد)	نهک:	جوانتر (پلهی به راورد)	.18
پياويکتر (پياويکی دیکه)	نهک:	پياويکی تر (پياويکی دیکه)	.19
له دايکبونت پيروز	نهک:	له دايکبونت پيروز	.20
ته مهن دريژ بيت.	نهک:	ته مهن دريژ بيت.	.21
روژي جيهانی کریکاران	نهک:	روژي جيهانی کریکاران	.22
به خيرهاتی.	نهک:	به خيرهاتی.	.23
به پيی خوی چوو.	نهک:	به پيی خوی چوو.	.24
به پيی بهرنامه. (طبق)	نهک:	به پيی بهرنامه. (طبق)	.25
دل ناسک	نهک:	دل ناسک	.26
نيه، نيه	نهک:	نيه	.27

28.	ناوبه ندى "و" كه وشه ى ليكدراو دروست دهكهن به شيوه ى "و" دهنووسين، نهك "وو": هاتوچۆ، دهستوبرد، مشتومر	نهك:	هات و چۆ، هاتوچۆ
29.	پيشبه ندى ليكدراو پيکه وه دهنووسرين، چونكه به تهنيا واتاكه ناگه يهنن: له گه ل، له سهر، له ژير، له لاي، له تهنيشت، له پال. له سهر ميژه كه. له پال داره كه.	نهك:	له گه ل، له سهر، له ژير، له لاي، له تهنيشت، له كن، له پال
30.	رؤيشتبيت، كردبيت، هاتبيت	نهك:	رؤيشت بيت، كرد بيت، هات بيت
31.	هه موو جارئ	نهك:	هه موو جارئ

پاشەكى:

لەم دنيای پيشكە وتووہى دیجيتالييەدا، ھەموو نووسينيک لەسەر بنەماى (0) و (1) و بەکۆدکردنە، رينووسى يەك دەست بۆ تۆمارکردن و بەواداگەرانىان زۆر پيوستە. دەتوانن بکريئە بنەماى کارى گەرەتر بۆ داھاتوو. ئەم رينووسە ھەولیکە بۆ ليکنزيککردنەوہى ھەموو دەقەکان، زمان بەردەوام دەگۆردريت، با ئيمەش بەردەوام خۆمان نووژەن بکەينەوہ.

ژيدەر:

بۆ ئامادەکردنى ئەم بەرھەمە کەلک لە کۆمەلک سەرچاوەى چۆر بەجۆر وەرگيراوہ، وەک:

1. رينووسى يەگرتووى کوردى، بەدران ئەحمەد حەبيب.
2. ھەولۆچکەيەكى ترى، بەرەو راستە پيئەكى رينووسى زمانەکەمان، ئەکاديميای کوردى.
3. پاسپاردەکانى کونفرانسى بەرەو رينووسى يەگرتووى کوردى، ئەکاديميای کوردى.
4. بەرھەمەکانى پ. وريا عومەر ئەمين، د. ئەورەحمانى حاجى مارف، پۆژان نوورى عەبدوللا، کەمال جەلال غەريب، جەمال عەبدول.
5. کتیبى رينووسى زمانى سویدی بە زمانى سویدی لەلایەن ليژنەى زمانى سویدی:
6. Svenska skrivregler, utgiven av: svenska språknämnden.

خالبه ندى

Punctuation

نووسين و ئاماده كردن:

دياکو هاشمی

وه شانی نوئ:

۲۰۲۴/۰۲/۲۱

خالبه ندى

ناوه پروک:

بیشه کی

1. خال (.)
 2. جووتخال (:)
 3. بۆر (،)
 4. خالبۆر (;)
 5. نیشانه ی پرس (?)
 6. نیشانه ی سه رسورمان (!)
 7. جووته که وانه ی بچووک " "
 8. جووته که وانه ی گه وره ()
 9. هپل یان ته قه ل (-)
 10. سپخال (...)
 11. بۆشایی
 12. هپلی لار (/) و بیته ی (ر)
- ده رهنجام

پیشه کی

خالبه ندى ٺه و نيشانانن كه له پيوهندي نووسراويدا خوښندنه وهى رسته كان بيهه له و ئاسان ده كه ن، كورت و دريژى و شوښى گت و وچان له رسته دا ده ستنيشان ده كه ن. وا ده كه ن كه رسته كان به شووهى پرسياى، سه رسورمان يان ده برپيښكى ساده هه ست پښ بگريڻ. به شوښكى زوړى رپساكانى خالبه ندى نيونه ته وه يين و ياساكانيان چونيه ك و گشتگيرن. به شوښكيان له ٺه لغبښيه كه وه بو ٺه لغبښيه كى تر، بواري به كارهيڼانيان ده گورپت. نيشانه كانى خالبه ندى له رووى سينتاكس و واتاوه ده ق دابه ش ده كه ن. هه ر ده قيك كه خالبه ندى تييدا ره چاو نه كرابيت، ده بپته هوى ٺه وهى كه خوښنه ر سه رى لى بشوښوت و له نووسراوه كه به هه له تى بگات. چاو له م رسته يه بكه ن كه چوڻ به جيگوركيى بوړ "، " به ته واوه تى واتاى رسته كه ده گورپت:

به زه يى، پيوست نيه بگرن.
به زه يى پيوست نيه، بگرن!

هه ر بوښه زوړ گرنگه له خالبه نديدا وردبين بين. لپره هه ول ده ده ين گرنگترين ٺه ركه كانى نيشانه كانى خالبه ندى بخه ينه به ر چاو.

۱. خال (.)

خال (.)، له م شوښانه دا داده نرپت:

۱. بو کوټايي پيښاني ٺه و رستانه ي كه و ته يان ده برپيښكى پيك ده هيڼن، نموونه:
نه ورورز يه كه م مانگى كوردبښه.
دوښنى نامه كه م نووسى.

تبيښى:

خال پاش نيشانه جيا كه ره وه كانى ترى وه ك نيشانه ي پرسياى و نيشانه ي بانگ كردن دانانرپت:
نامه كه ت نووسى؟ (هه له: نامه كه ت نووسى؟).
نامه كه بنووسه! (هه له: نامه كه بنووسه!).

۲. له دواى يه كه م يان يه كه م و دووم پيتى ناوپك كه پيش ناوهيڼانى پاشناوه كه ي بكه وپت، وه ك:
ع. شه ره فكه ندى
م. م. به درخان

۳. بو كورت كردنه وهى هه نديك نازناو و پيشه و رپكه وت، دواى يه كه م يان دووم بيت داده نرپت، وه ك:
پيخه مبه ر (د. خ.)

پ. عیزه دین مستهفا په سوول (پروفیسور)
د. سوړان (دوکتور)
ماده کان ۷۰۰ سال پ. ز. (پیش زاین) سهریان هه لدا.

۴. له کاتی کورنکردنه وهی هندیگ ناو که له چهند وشه پیک هاتوون:

ی. ن. ک. (یه کیتی نووسه رانی کورد)
تیبینی: نه گهر نه و پیتانه که و تنه کوتایی رسته وه ئیتر بو کوتایی پیتانی رسته که خالی تر دانانریت:
نه و بو به نندامی ی. ن. ک.
واته: نه و بو به نندامی یه کیتی نووسه رانی کورد.

۵. له دوای سهردیږی سهره وهی ده قیک، تهنانهت نه گهریش سهردیږه که رسته یه کی ته واو بیت، خال دانانریت. نمونه:

خور به شیک له گهله ستیره یه

خور نه ستیره یه کی گهره و مه زنه، ۸ هه ساره به دوری خوردا ده سوورینه وه. یه ک یان چهند مانگ به دوری هه ر کام له م هه سارانده ده سوورینه وه. نه مانه سهرجه م پیمان ده وتریت "کومه له ی خوری".
"کومه له ی خوری" به شیک زور زور زور بچو که له کومه لیک نه ستیره ی تر که پیمان ده وتریت "کاکیشان" یان "گهله ستیره". له بوشاییدا "گهله ستیره" زور هه ن. وا ده خه ملینریت که پتر له ۱۷۰ میلارد "گهله ستیره" له "بوشایی بینراو" دا هه بن.

به لام نه گهر سهردیږه که بو به به شیک له ده که نه و کاته له کوتایی رسته که دا خال داده نریت.

خور به شیک له گهله ستیره یه. خور نه ستیره یه کی گهره و مه زنه، ۸ هه ساره به دوری خوردا ده سوورینه وه. یه ک یان چهند مانگ به دوری هه ر کام له م هه سارانده ده سوورینه وه. نه مانه سهرجه م پیمان ده وتریت "کومه له ی خوری".

"کومه له ی خوری" به شیک زور زور زور بچو که له کومه لیک نه ستیره ی تر که پیمان ده وتریت "کاکیشان" یان "گهله ستیره". له بوشاییدا "گهله ستیره" زور هه ن. وا ده خه ملینریت که پتر له ۱۷۰ میلارد "گهله ستیره" له "بوشایی بینراو" دا هه بن.

تیبینی: به لام نه گهر سهردیږه که له چهند رسته پیک هاتبیت، نه و له کوتایی رسته کان خال داده نریت به لام له دوا رسته ی سهردیږدا خال دانانریت:

خور به شیک له کومه له ی خوری به شیک له کاکیشانه

خور نه ستیره یه کی گهره و مه زنه، ۸ هه ساره به دوری خوردا ده سوورینه وه. یه ک یان چهند مانگ به دوری هه ر کام له م هه سارانده ده سوورینه وه. نه مانه سهرجه م پیمان ده وتریت "کومه له ی خوری".

"کۆمەڵە خۆری" بەشیکى زۆر زۆر بچووکه له کۆمەڵی ئەستیرهى تر که پێیان دەوتریت "کاکیشان" یان "گەلهستیره" له بۆشاییدا "گەلهستیره" زۆر هەن. وا دەخەمڵینریت که پتر له ۱۷۰ میلیارد "گەلهستیره" له "بۆشایی بینراو" دا هەبن.

۶. هەندیک جاریش له جیاتیی نیشانهى سه‌رسورمان، له‌دواى ئەو رستانه‌دا داده‌نرئ که داواکارییان تێدايه، وه‌کوو:
وه‌لامه‌کانتان به‌راورد بکه‌ن.

۷. ئەو‌رۆکه کاتیک له‌ پرۆگرامیکى وه‌ک (وۆرد Word) دا به‌ته‌ویت دێره‌کانت به‌ ژماره‌ دیاری بکه‌یت، خۆی خۆکار پاش ژماره‌کان خالّ داده‌نیت، وه‌ک ئەو خالانه‌ی که له‌دواى ژماره‌کانى خواره‌وه‌دا دانراون:
1. مرۆف بۆی هه‌یه‌ بېرورای خۆی ده‌ربېریت.
2. که‌س بۆی نییه‌ بېروبوچوونی که‌سیکی تر بخاته‌ ژیر پرسیاره‌وه.
3. هه‌مووان له‌ کۆمه‌لگادا مافی یه‌کسانیان هه‌یه‌.

سه‌رنج: "خال" ده‌بیت بلکینریت به‌ وشه‌که‌ی پێش خۆیه‌وه و له‌گه‌ڵ وشه‌ی پاش خۆیدا بۆشایی هه‌بیت.

نیشانه‌ی خالّ له‌ ناو که‌وان یان له‌ ده‌ره‌وه‌ی که‌وان؟

هه‌ر کاتیک نووسراوه‌یه‌ک بکه‌ویته‌ ناو که‌وانیکه‌وه، ئە‌گه‌ر نووسراوه‌که‌ رسته‌یه‌کی ته‌واو بێت و کۆتایی پێ هاتیبیت ئە‌وه نیشانه‌ی خالیش ده‌که‌ویته‌ ناو که‌وانه‌که‌وه، ئە‌گینا ده‌که‌ویته‌ ده‌ره‌وه‌ی که‌وانه‌که‌وه.
ئاسۆ وتی: (من خه‌لکی کوردستانم).
له‌سه‌ر ئە‌و تابلۆیه‌ نووسراوه: (کوردستان نیشتمانی جوان). له‌م نمونه‌یه‌دا نووسراوه‌ی ناو که‌وانه‌که‌ رسته‌یه‌کی ته‌واو نییه‌ و کار نابینریت. هه‌ر بۆیه‌ خالّ له‌وێ دانانریت و ده‌خریته‌ ده‌ره‌وه‌ی که‌وانه‌که‌.

۸. ریکه‌وت به‌ شیوه‌ی جو‌ربه‌جو‌ر ده‌نووسریت، ستاندارده‌که‌ی بۆ نمونه‌ ئه‌مه‌یه‌:

۱۹۴۶/۰۱/۲۲

۲۲/خاکه‌لیوه‌ی/۱۹۴۶

کۆماری کوردستان له‌ ریکه‌وتی ۱۹۴۶/۰۱/۲۲ له‌ شاری مه‌هاباد راگه‌یه‌نرا.

۲. جووتخالّ (:)

جووتخالّ که "دووخالّ" یشی پیّ دهوتریت لهه شوینانه دا داده نریت:
۱. له پیش ئاخاوتنیکه وه که وهک خۆی بگپر درپته وه، یان بگوتریت، وهک:
ئاسۆ وتی: "من خه لکی کوردستانم."

تییینی: وهک ده بینن ئه و رسته یه ی سهره وه که وتووته ناو جووتکه وان "هوه، چونکه رسته که سهر به خۆیه و کۆتایی پیّ هینراوه، ههر له بهر ئه وه نیشانه ی خالّ (.) ده خرپته ناو جووتکه وان که وه.

۲. دوای وشه یان باسیک که پئویستی به راقه و لیکدانه وه بیت، وهک:
میرنشینه کوردییه کان بریتی بوون له: ئه رده لآن، سۆران، بادینان، بابان، هه کاری و بوّتان.

۳. پیش هینانه وه ی نموونه، له بری: (بو وینه، وه کوو، بو نموونه ...)، لهه دوخه دا ده توانریت ته قه لیکیش
دوای دووخالّه که دابنریت، وه کوو:
ئاسمانی ئه ده بی کوردی پره له ئه ستیره ی دره وشاوه: - نالی، مه حوی، گۆران، هیمن و هتد.

۴. زۆر جار له نیوان کاته کانی کاتزمیریکدا هیمای جووتخالّ به کار ده هینریت، وهک:

۱۲:۲۷:۱۲

(کاتزمیر ۱۲ و ۲۷ خولهک و ۱۲ چرکه).
تییینی: چونکه نووسراوه ی ناو که وان که ی سهره وه رسته یه کی ته واو نییه، ههر له بهر ئه وه نیشانه ی خالّ له
دهره وه ی که وان که داده نریت.

سهرنج: جووتخالّ ده بیت بلکینریت به وشه که ی پیشیه وه و له گه لّ وشه ی دوایدا بو شایی هه بیت.

۳. بوّر (،)

بوّر نیشانه ی پشوویه کی کورته، له و شوینه داده نریت که وا له رسته که بکات ئاسان بخوینرپته وه، روون بیت و
به باشی تی بگه یه نریت. بوّر، چاره سه ریکی باشه بو رسته ی دووردریژی پشووپر.

بوّر (،) لهه شوینانه داده نریت:

۱. له دوای ناوی بانگراوه وه، وهک:
کچینه، هه ولّ بدن، به هه ولّدان ده گه نه ئامانج.

۲. له نیوان جیگر و جیلنگیراودا، وهک:

مه ستوره ی کوردستانی، هۆنه ر و میژوو نووس، له پۆژه لاتی کوردستاندا ده ژیا.

۳. لهو شوپنانهی که ژماردن و دووپاتبوونهوهی تیدایه، وهک:
خوئ، رۆن، پیاز و برنج هه موو ئه و شتانهن که پیویستن.

۴. بۆ جیاکردنهوهی وشه‌ی سه‌رسورمان و وشه‌ی بانگلیکراو له رسته‌دا، وهک:
ئۆف، چ هه‌وایهک!
ئاخ، کوردستانه‌که‌م!

۵. بۆ دابیرینی زنجیره‌وشه‌یه‌ک له یه‌کتر که دوو دوو و پیکه‌وه به‌کار هینرابن، وهک:
پیشمه‌رگه به برسیه‌تی و تینوویه‌تی، به هیلایکی و ماندوویه‌تی، کۆلی لئ نادات.

۶. له‌دوای گپرانه‌وه‌یه‌کی راسته‌وخۆ، بۆ نموونه ئه‌گه‌ر قسه‌که‌ر، قسه‌یه‌کی کۆنی خۆی بگپریته‌وه، وهک:
خۆم وتم، "چیکردنی مالپه‌ر زۆر ئه‌سته‌م نییه."

۷. له‌پیش ئامرازی لیکده‌ری (وه، یا، یان)ه‌وه، به مه‌رجیک نه‌که‌وتیبته‌ سه‌ره‌تای رسته‌وه، وهک:
۱. یا نامه‌که بنووسه، یان په‌رتووکه‌که بخوینه‌ره‌وه.
۲. نه تۆ هاتبووی بۆ کۆبوونه‌وه‌که، وه نه ئاراسی هاورپت.
هه‌رچه‌ند له کوردیدا نموونه‌ی دووهم (وه له ناوه‌راستدا) به‌و جوړه زۆر باو نییه و به‌کار ناهینریت و تایبه‌ته به زمانه‌کانی تر و له کوردیدا زیاتر به‌م شیوه‌یه ده‌گوتریت:
نه تۆ هاتبووی بۆ کۆبوونه‌وه‌که و نه ئاراسی هاورپت.

۸. له‌دوای وشه‌ی (به‌لئ، نه و نه‌خیر)ه‌وه، وهک:
به‌لئ، نامه‌که‌م نارد.
نه، له‌و کاته‌دا ناتوانم به‌شدار بم.

۹. له‌باتیی فرمانیک بۆ ئه‌وه‌ی دووپات نه‌بیتته‌وه، وهک:
من ده‌چم بۆ سلیمانی و ئه‌ویش، بۆ هه‌ولپیر.

۱۰. له‌رسته‌ی لیکدراودا، ده‌توانریت له بری ئامرازی لیکده‌ری (و) به‌کار بهینریت، وهک:
شنۆ ویستی بچیت بۆ شایی، جلی له‌به‌ر کرد، خۆی پازانده‌وه، ته‌له‌فۆنی له هاورپکانی کرد، یه‌کیان گرت،
خۆیان گه‌یانده شاییبه‌که.

۱۱. ده‌توانریت له بری (که‌ی) لیکده‌ر له رسته‌دا به‌کار بهینریت، وهک:
پیم خۆشه، پیکه‌وه بچین بۆ سینه‌ما.
سوپاست لئ ده‌که‌م، سه‌رت لئ دام.

سه‌رنج: بۆر (،) ده‌بیت بلکینریت به وشه‌که‌ی پیشیه‌وه و له‌گه‌ل وشه‌ی دوای خۆیدا بۆشایی هه‌بیت.

۴. خالبۆر (!)

خالبۆر بۆ وچانگرتنېكى درېژتر له بۆرى ساده، به كار دههينرېت. زۆر جار، له و رستانه ي كه زۆر لېك نزيكن له باتيې خال دادهنرې، وهك:
له م سالانه ي دواييهدا، كوردېكى زۆر په پيوه ي هه نده ران بوون؛ كورده كان ده توانن سوودېكى زۆر به گه له كه يان بگه يه نن.

خالبۆره كان بۆ دروستكردنى په يوه ندييه كى به هيزتر له نيوان دوو ده سته واژه يان برگه دا به كار ده هينرېن. لېره دا چهند دؤخېك ده خه ينه روو كه به شپوه يه كى باو خالبوريان تيدا به كار ده هينرېت:

بۆ به ستنه وه ي دوو برگه ي سهر به خو به لام په يوه نديدار:

نموونه: زۆر هه زى له سه فه ركردنه؛ سهردانى زياتر له بيست ولاتى كردووه.

بۆ جيا كرده وه ي توخمه كان له ليستى كدا كاتېك ئه و توخمانه پيشتريان تيدا يه:

نموونه: هه نديك له و شوپاناه ي كه سهردانى كردوون برىتين له پاريس، فه ره نسا؛ رۇما، ئىتاليا و توكيو، ژاپون.

بۆ روونكردنه وه ي ليسته ئالۆزه كان:

نموونه: سى بژارده ي هه بوو: گه شتيك بۆ نيويورك، نيويورك؛ گه شتيكى ده ريايى بۆ باهاماس؛ يان هه فته يه ك له پاريس، فه ره نسا.

بۆ نيشاندانى گواستنه وه له نيوان برگه كانى ده قيک:

نموونه: زۆر كه س هه ز له سه فه ركردن ده كهن؛ ده رفه تيان پى ده دات كه كولتوره نوپيه كان بدؤزنه وه.

گرنگه به وردى له مه به ست و ئامانجى خالبۆر تى بگه يت پاشان به كارى به پيښت. خالبۆر يارمه تيدره بۆ رېگري كردن له سه رليشپواوى، هه روه ها پيکها ته يه كى روون له نووسينه كه تدا دروست ده كات.

۵. نيشانه ي پرس (!)

نيشانه ي پرسىار بۆ نيشاندانى كۆتايى پرسىاريك به شپوه ي نووسراو به كار ديت. لېره دا چهند ياسايه كى بنه رته ي بۆ به كار هينانى نيشانه ي پرسىار ده خه ينه روو:

پرسىارى راسته وخؤ:

له كۆتايى پرسىاريكى راسته وخؤدا نيشانه ي پرسىار به كار ده هينرېت.

نموونه: "چونيت؟" يان "باهه تى دلخوازت چيه؟"

پرسىاره ريتوريكيه كان:

هه‌رچه‌نده ئه‌م پرسیارانه چاوه‌روانی وه‌لامی راسته‌وخۆ ناکه‌ن، به‌لام بۆ ئه‌وه‌ی نیشان بدری‌ت که پرسیاره، هه‌یشتا نیشانه‌ی پرسیار به‌کار ده‌هینری‌ت.

نموونه: "کئ بۆی گرنه‌گه؟" یان "ئایا پئویسته ری‌گه بده‌ین ئه‌مه به‌رده‌وام بی‌ت؟"

پرسیاری ناراسته‌وخۆ:

کاتی‌ک پرسیاریک به‌شیک بی‌ت له‌ رسته‌یه‌کی تر، هیچ نیشانه‌یه‌کی پرسیار به‌کار ناهینری‌ت. نموونه: ئه‌و پرسیارێ ئه‌وه‌ی ده‌کرد که کاتزمیر چه‌نده.

لیدوانی سه‌رسوره‌ینه‌ر:

هه‌ندی‌ک جار نیشانه‌ی پرسیار بۆ ده‌برینی سه‌رسورمان یان نادلنیایی به‌کار ده‌هینری‌ت. نموونه: "به‌راستی تۆ له‌سه‌ر خۆت ئه‌وه‌ت کردوه؟"

لیستی پرسیار:

ئه‌گه‌ر چه‌ند پرسیاریک به‌خه‌یته لیستی پرسیاره‌وه، زۆر جار دوا‌ی هه‌ر پرسیاریک نیشانه‌ی پرسیار به‌کار ده‌هینری‌ت.

نموونه: "کئ؟ چی؟ که‌ی؟ له‌ کوی؟ بۆچی؟"

به‌کاره‌ینانی نیشانه‌ی پرسیار به‌ شپۆه‌یه‌کی دروست یارمه‌تیده‌ره بۆ ئه‌وه‌ی به‌روونی په‌یوه‌ندی بکری‌ت که پرسیاره و ئاسانکاری ده‌کات بۆ خوینهر بۆ تی‌گه‌یشتن له‌ مانای ده‌قه‌که.

٦. نیشانه‌ی سه‌رسورمان (!)

نیشانه‌ی سه‌رسورمان بۆ ده‌برینی هه‌ستی به‌هیز، سه‌رسورمان، تووره‌یی یان بۆ پشتراستکردنه‌وه‌ی لیدوانیک به‌کار ده‌هینری‌ت. بۆ نموونه:

ده‌برینی خۆشی یان هه‌ماسه‌ت:

نموونه: چ رۆژیک جوا‌نه!
ئۆخه‌ی! ئالای کورد هه‌لکرا.

ده‌ست‌نیشانکردنی سه‌رسورمان یان شوک:

نموونه: خه‌لاته‌که‌ی برده‌وه!
ئای له‌و مانه‌گه! چ جوا‌نه!

ده‌برینی تووره‌یی یان بی‌زاری:

نموونه: بۆ وات کرد!

بۆ دروستکردنی سه‌رنج یان پشتراستکردنه‌وه‌ی خالی‌ک به‌کار دی‌ت:

نموونه: ده بیټ ئیستا په چدانه وه مان هه بیټ!

کوټایی پسته ی فه رمان یان داواکاری:

نموونه: ده رگا که دا بڅه!

له دیالوگدا بو نیشاندانی دهنگی بهرز یان چری:

نموونه: "پیم وتیت له دهره وه بمینه ره وه!"

خوشحالی یان ناهه ننگیران:

نموونه: ئای! نه وه لیره یټ!

ئیمه پال هوانی تیمان به ده ست هینا وه!

هاندان یان دنه دان:

نموونه: ده توانیت هم کاره بکه یټ!

ده برینی ترس یان دل هراوکی:

نموونه: ناگره که به خیرایی بلاو ده بیټه وه!

بو ده قگیرانه وه یان زمانی ناخوتن بو نیشاندانی ههستی به هیز:

نموونه: وتی: "به راستی هم شارهم خوش ده ویت!"

بو دوزینه وه ی کرپار یان بانگه شه بو پاکیشانی سه رنج:

نموونه: نه مرؤ ۵۰% داشکاندن به ده ست بهینه!

له نووسیندا بو کوټاییه یان به رسته یه ک به پشتر استکردنه وه یه کی به هیزه وه:

نموونه: باشترین نمایش بوو که تا ئیستا بینییتم!

بو ده برینی هه ماسه ت یان به شداری کردن:

نموونه: چ خوش بوو دوین چاوم پیت که وت!

بو ده برینی سوپاسگوزاری یان خوشی:

نموونه: زور سوپاس!

له بیرت بیټ که نیشانه ی سه رسورمان به که می به کار بهینیت، به تاییه ت له نووسینی فه رمیدا. به لام نه گهر به شیوه یه کی دروست و له چوارچیوه ی دروستدا به کار بهینریټ، ده توانیت به هیز بیټ.

۷. جووتەكەوانەى بچووك « »

هەندى جارىش ھىماى " " لە جياتىيى جووتەكەوانەى بچووك بەكار دەھىنرېن و لەم شوپنەندا بەكار دەھىنرېت:

۱. كاتى بمانەوى گرنىگى تايبەتى بەدىن بە وشەيەك، يان دەستەواژەيەك، يان رستەيەك، دەيخەينە ناو ئەو ھىمايانەو، وەكوو:

زانايان «زمان» بە كۆلەكەى نەتەو دادەنن. من "مېژوو" بە چراى تارىكستانى داھاتوو دەزانم. كاتىك بتوانين «ئەلفبى جۆر بە جۆرە كوردبىھەكان» بەكەين بە «يەك ئەلفبى»، ئەو كاتە گەلپىك لە كىشەكانمان چارەسەر دەبن.

۲. وتەيەك كە راستەوخۆ دەگىر دىرپتەو و ناشكىنرېت و دەستكارى نەكرېت، دەخرېتە ئەو ناوئەو، وەك: پياو گەنجەكە وتى: "راست دەكەيت، ئىمە يارمەتت دەدەين، من رۆبين ھوودم." قازى موحەممەد، چاونەترس رووى تى كردن: "ئىو ئەمرو قازى موحەممەدپىك دەكوژن، سبەينى لە ھەر دلۆپە خوئىپكى من، سەدان قازى موحەممەدى تر سەر ھەلدەدەن."

سەرنج: ئەگەر رستەكە بە خال، بۆر، ھىماى پرسىيار، ھىماى سەرسوپمان و ھتد كۆتايىيى ھات، ئەوانەش دەخرېنە ناو كەوانەكانەو.

دەقگىرانەو لەناو دەقگىرانەو

دەقگىرانەو ھى يەكەم لەناو جووتنىشانەى "... دادەنرېت، دەقگىرانەو ھى دووم لەناو تاكنىشانەى '...' دادەنرېت. نمونە: لە كتېبەكەدا نووسراو بوو كە "ماسىگرە سەرلېشىپاواو كە ھاوارى كرد 'سەيرى ئەو دەيدامە بەكەن' پاشان بېدەنگ بوو."

۸. جووتەكەوانەى گەورە ()

جووتەكەوانەى گەورە بە چەند مەبەستىك بەكار دەچىت:

۱. وشەيەك، يان رستەيەك دەخرېتە نىوانى، كە واتايەكى تايبەتتى تى ھەبىت، وەك: پىرەمىرد (حاجى توفىق) لە ھەرگىرانى ھۆنراو، دەستىكى بالاي ھەبوو. شارى سلېمانى (كە كەوتوو تە دامىنى چىاي ئەزمەر) سلېمان پاشاي بابان بنىادى ناو.

۲. وشەى بىگانە، وەك:

ئاگرەديوار (firewall) پىش بە خۆترنجىنەران دەگرېت بۆ ناو كۆمپىوتەرەكەت.

میری (حکومت) فرمانی کا لکھ کر دنی ناوچہ کہی زو دہر کردبوو.

بۆ نووسین به کوردی پپوئیسته تهخته کیلی (keyboard) یکی کوردی دامه زینیت.

۳. سالی دهستییک و کوتاییی رووداویک، یان سالی له دایکبوون و کۆچکردنی که سیک، وهک:
سنووری دهولتهی ههسنهوی (۹۴۱ - ۱۰۱۴) که پاره و پوولیشیان هه لکه ندبوو، هه مه دان، مه هاباد، کرماشان و
شاره زوور بوو.

هه مه پاشا (۱۷۸۳ - ۱۸۴۶)، که به پاشای کۆره به ناوبانگه، توانیی له سالی ۱۸۲۰ دا سهر به خۆیی کوردستان له
پهواندز رابگه یه تیت.

تییینی: که وان که داده خرپت نابیت بکلینرپت به وشه کهی پاشیه وه، به لام ته گهر وشه که هیشتا ته واو
نه بوو بیت، ده بیت بلکیت به که وانه که وه، وهک:
ئه مسال (حج) یکی کرد.
وشه ی (file) یان له کوردیدا کرد به "په رگه".

سهرنج: وشه کانی ناو که وانه کان نابیت له گه ل که وانه کاندای بۆشایییان هه بیت.

۹. هیل یان ته قه ل (-)

ئه م نیشانه یه له م شوینانه دا به کار ده هیئریت:

۱. بۆ جیا کردنه وهی دوو که سی گفتوگۆ کهر، بۆ ئه وهی هیئنده نه نووسرپت "وتی"، وهک:
سۆز رووی کرده ئاکۆ و وتی:
- ئاکۆ، گوپت له سهر بازه کانه؟
- به لئ، دیاره ههر به دواماندا ده گهرین.
- تو بلئی بماندۆز نه وه؟
- خه مت نه بیت، ناتوانن.
- ئه گهر کوژرام، دلنیا به له گۆریشا ههر خۆشم ده ویی.

۲. ده توانرپت له بری ئه و که وانه گه وره یه به کار به ئینرپت که له خالی یه که می جووته که وانه ی گه وره دا باسمان
کرد، وهک:

پیره میرد - حاجی توفیق - له وه رگپرانی هۆنراوه دا، دهستیکی بالای هه بوو.
ده توانی هه رچه نده میوه - جگه له مۆز - پیت خۆشه، بخۆی و، سهره رای ئه وه ش کیشه که ت دابه زپت.

۳. له نیوان ژماره و ژمیروادا، ئه گهر که وته سهره تای رسته وه، ههر چند ده کرئ خالیش دابنری، وهک:
هه ندی له مهرجه کانی بلاو بوونه وهی بابه ت بریتین له:
۱. بابه ته که ده بیت سوودگه یه نهر بیت.

۲. په چاوکردنی پښووسی کوردی.
۳. په چاوکردنی خالبهندی.
۴. سه رچاوه کان ده بیټ دیاری بکړین.

وهک وتمان ده شکریت له دواي ژماره کان خال دابنن:

۱. بابه ته که ده بیټ سوودگه په نه ر بیټ.
۲. په چاوکردنی پښووسی کوردی.
۳. په چاوکردنی خالبهندی.
۴. له کونایي دپړیکدا نه گهر هه موو وشه که جیې نه بووه وه و ویستت به شیک له وشه که هه له و دپړه دا بنووسیت ته قه ل داده نیت، وهک:
.....رپیا.
.....زه کان.....

هه لبت نه و شته ئیسته باوی نه ماوه و کومپیوتهر خوی وشه کان ریک ده خات و ده بیاته خواره وه یان ده بیلیتوه به تایبه ت بو ئه لیبی عه ربی و کوردی و فارسی زور باشتره، چونکه ده توانیت پیته کان درپژ بکاته وه.

۵. له نیوان هه ندیک ژماره دا ده کریت ته قه ل دابنن، بو نمونه:
ئهم دووکانه له کاتژمیر ۹ تا دوازه کراوه یه.
له جیاتی "له ... تا" ده کریت به ته قه ل بهم شیوه یه بنووسین:
کراوه: ۰۹-۱۲
داخراو: ۱۲-۱۳
هه روه ها لیږه شدا ته قه ل داده نیت:
له هه فته یه کدا ۷-۸ کیلومه تر هه ل دیت.

۱۰. سیخال (...)

ئهم سیخال (...) ه له بری وشه، یان رسته، که قرتینراوه، به مه بهستی کورترکدنه وه، به کار ده ینریت، وهک:
من سنه، کرماشان، مه هاباد، سلیمانی، که رکوک و ... م چاو پی که وتووه.
له کوردستاندا نهوت، ناسن، زیو، گوگرد و ... ده ست ده که ویت.
بیستوته ...؟
فریام که ون! فریام که ون! فر...

سه رنج:

۱. نه گهر له نیوه ی وشه که دا "سیخال" پیویست بوو نه وه ده لکیت به وشه که وه نه گینا ده بیټ سه ربه خو بنووسریت.

۲. ژماره‌ی ئه‌و خالانه ته‌نیا سئ دانهن و نه زیاتر (...), هه‌ندی کەس له خۆرا ئه‌و خالانه به کەیفی خۆیان داده‌نین، ئه‌وه هه‌له‌یه و ده‌بیت ته‌نها سئ خال بن. نموونه:

دروست: من تۆم خۆش ده‌وێت...

هه‌له: من تۆم خۆش ده‌وێت..

هه‌له: من تۆم خۆش ده‌وێت.....

به‌لام ئه‌گەر پرسته‌یه‌ک بنووسیت و به‌هویت خال دابنیت بۆ ئه‌وه‌ی رێک له‌سه‌ر ئه‌و خالانه چه‌ند وشه‌یه‌ک بنووسرێن، ئه‌وه قه‌ی ناکات خاله‌کان درێژ بکه‌یته‌وه، چونکه نازانیت چه‌نده بۆشایی پێویسته تا جێی وشه‌کان بکاته‌وه. نموونه:

خه‌لکی گوند ده‌چێن.

له‌وانه‌یه کۆمه‌لیک شت هه‌بن که پێویست بن له‌ویدا بنووسرێن وه‌ک: گه‌نم، جۆ، گه‌نمه‌شامی، سه‌وزه، ئه‌گەر خاله‌کان درێژتر نه‌که‌یته‌وه شوێنی ئه‌و وشانه نابێته‌وه.

۱. بۆشایی (space)

به‌مه‌ودای ئێوان دوو وشه‌ی سه‌ربه‌خۆ ده‌لێن «بۆشایی space». ئه‌مه زیاتر له‌ نووسین به‌ کۆمپیوتەر و کهره‌سته‌ی نووسین زۆر گرنگه‌. سه‌یری ئه‌م نموونه‌یه بکه‌ن:

(ئالای شه‌کاوه - ئالایشه‌کاوه)

له‌یه‌که‌مدا بۆشایی هه‌یه، له‌ دووه‌مدا بۆشایی نییه. دياره ئه‌وه‌ی یه‌که‌م راسته‌.

یان که‌سانێک هه‌ن که هه‌ندی‌ک جار له‌و شوێنانه‌ی که پێویست به‌ «بۆشایی» ناکات، بۆشایی داده‌نین، وه‌ک: "له‌ گه‌ ل" که ده‌بیت وا بنووسرێت: "له‌ گه‌ ل".

نووسه‌ر ده‌بیت بزانی‌ت له‌ چ شوێنێکدا "بۆشایی" پێویسته، یان پێویست نییه، ئه‌گینا وشه‌کان واتای هه‌له‌ ده‌دنه‌ ده‌سته‌وه و تیگه‌یشتنیان قورس ده‌بیت.

هه‌ر وشه‌یه‌کی لێکدراو له‌ کاتی گه‌ردانکردندا ده‌بیت دواوشه‌ی به‌ بۆشایی جیا بکریته‌وه:

سه‌یری چه‌ند نموونه‌یه‌ک بکه‌ن:

(باسکردن) ده‌بیت بۆشایی هه‌بیت: (باس ده‌کریت، باس کرا).

(جێهێشتن) ده‌بیت بۆشایی هه‌بیت: (جێی هێشت).

(خوشویستن) ده‌بیت بۆشایی هه‌بیت: (خۆشم ده‌وێ).

(هه‌ناسه‌کیشان) ده‌بیت بۆشایی هه‌بیت: (هه‌ناسه‌ ده‌کیشم).

سه‌رنج:

زۆر گرنگه‌ بۆ نووسینی وشه‌ی کوردی که‌لک له‌ ته‌خته‌کللی کوردی وه‌ربرگرن، ئه‌گینا هه‌ندی‌ک پیتی تایبه‌تی کوردیتان بۆ نانووسرێت.

تییینی:

۱. (و)ی پیوهندی، وشهیهکی سهربهخویه و دهبیټ ههموو کاتیک لهگهټ وشهکانی پيش و پاشیهوه بوشایی

ههبیټ:

ههټه: کچ و کور،
دروست: کچ و کور.

۲. وشه ی لیکدراو دهبیټ ههمیشه پیکهوه بنووسریټ:

کرئ + کار = کرئکار، نهک: کرئ کار

۳. وشه ی دارپژراو دهبیټ ههمیشه پیکهوه بنووسریټ:

پیک + هینان = پیکهینان، نهک: پیک هینان

ههټه	دروست
کرئکار و وهرزپ	کرئکار و وهرزپ
گرو تین	گرو تین
خولکیش	خولکیش
وینه کیش	وینه کیش
سکالا نووس	سکالا نووس
له گهټ	له گهټ
باوک مردوو	باوک مردوو
جی ژوان	جی ژوان
لیکهوتن	لیکهوتن
پین دان	پین دان

لهم هونراوهیهی ماموستا هیمندا، دهبینن که دانانی بوشایی له (کهمال)دا چهنده ماناکه دهگورئ:

ههټه

که مالت بی که مالت بو چییه لهو شاره ویرانه؟
که مالتی دهوله مهندي دی، گولم نه یویست که مالتی من

(که) سهربهخویه و (که) به شیکه له وشه که:

دروست:

که مالت بی، که مالت بو چییه لهو شاره ویرانه؟
که مالتی دهوله مهندي دی، گولم نه یویست که مالتی من

۱۲. هیلی لار (/)، (۱) و پیتی (ر)

۱. بو نووسینی ریکهوت که به ژماره ده نووسریټ، که لک له هیلی لاری (/) وهرده گرین، وهک:

شارى كەركووك لە ۲۰۰۳/۰۴/۱۰ رزگار كرا.

۲. بۆ نووسىنى «دابه شکردن» لەناو دەقێكدا كە پىتى تىدا بەكار ھىنراوھ، كەلك لە ھىلى لارى (۱) وەردەگرين،
وھك: خىرايى تىشك (۳۰۰ ھەزار كەچرە) داىھ.

۳. جاران لەناو ژمارەدا لە باتىي دابر (مميز) كەلك لە پىتى (ر) وەردەگىرا، وھك:

۰,۲۳

۱۲,۴۸

بەلام ئەورۆكە تەنيا كەلك لە ھىماي دابرى بۆر (كۆما) كەلك وەردەگىرئ:

۰,۲۳

۱۲,۴۸

تەواو

پوونکردنه وه:

ئهم بهرهمه سالانیکه به شیوهی سه رهیل، له سهه سایتی diyako.yageyziman.com دانراوه. بهره بهره گه شهی سه ندووه. سهه چاوهیه کی باش بووه بۆ هه موو ئه وانهی به دوا ی رینوو سیکی یه کگرتوودا گه راون.

وه شانی یه که م له (۲۰۲۱/۰۹/۲۵) به شیوهی نامیلکه یه ک هاوکات له هه نده ران، باشوور و پوژه ه لات چاپ و بلاو کرایه وه. زور زوو چاپه کانی ته واو بوون.

وه شانی دووه م، به زیاد کردنی کومه لیک بابه ت و خالی نویتر...

وه شانی یه که م: ۲۰۲۱/۰۹/۲۵

وه شانی دووه م: ۲۰۲۴/۰۲/۲۱

diyako.yageyziman.com